

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kærlighed til...

Statens Arkiver og SLA

Britta Bargfeldt (Tønder lokalhistoriske Arkiv)	<i>Kære far...</i>	02
Else Marie Kofod (Dansk Folkemindesamling)	<i>Kærlighedens hemmelige sprog</i>	04
Anette Eklund Hansen (ABA)	<i>Kærlighedshistorier i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv</i>	09
Birgit Flemming Larsen (Det danske Udvandrerarkiv)	<i>Udvandrerens kærlighed til hjemlandet</i>	12
Leif Thingsrud (Oslo Byarkiv)	<i>Kjærlighetens konsekvenser</i>	14
Poul Porskær Poulsen (Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet)	<i>To mennesker mødes</i>	18
Steen Ousager (Rigsarkivet)	<i>Kærlighed, jernbaner og arkiver</i>	22
Annette Østergaard Schultz (Landsarkivet for Nørrejylland)	<i>Den forbudte kærligheds frugt</i>	27
Bente Jensen (Aalborg Stadsarkiv)	<i>Kærligheden til det nye land</i>	30
Elisabeth Reuterswärd (Landsarkivet i Lund)	<i>Dansk "kärlek" till salu i Sverige</i>	35
Juliane Engelhardt (Rigsarkivet)	<i>Kærlighed til fædrelandet</i>	37
Karsten Gabrielsen (Landsarkivet for Sjælland m.m.)	<i>Kærlighed til dyr</i>	39

Kærlighed til ...

Forsidefoto: Et foto bestilt af Charlotte Berbm fra Aalborg hos fotograf Tønnies i 1902. Det er Charlotte til højre. (Foto: Aalborg Stadsarkiv).

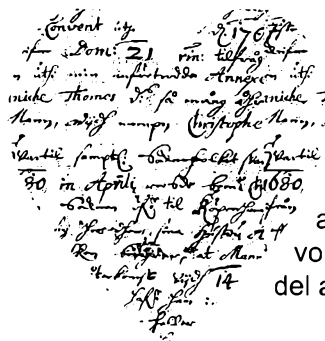
Bagsidefotos: Akter fra faderskabssag fra 1940'erne (Foto: Erling Haagh, Landsarkivet for Nørrejylland). Brudepar fra 1920'erne (Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet). Vietnamesisk bådflugtning fra 1979 (Foto: Grete Dahl, Aalborg Stadsarkiv)

Udgivet af Statens Arkiver og Sammenslutningen af Lokalarkiver.
Udgivelsen er støttet af Kulturministeriet.

Redaktion: Lise Høyrup og Bente Jensen.
Lay-out: Per Vad.

Lørdag den 10. november 2001 er det Arkivernes Dag. Det betyder, at arkiver i Norge, Sverige og Danmark for første gang nogen sinde åbner dørene for publikum på samme tid. Der vil komme til at foregå et væld af aktiviteter og mange af dem vil have bund i det tema, der er sat for dagen. Det skal handle om kærlighed!

Kærlighed har mange udtryk og afsætter mange spor, skriver Anette Eklund Hansen fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i sin artikel. Det faktum, at kærligheden har mange ansigter og har sat sig mange forskellige spor, gør emnet interessant i arkivsammenhæng. Fra Sverige fortæller Elisabeth Reuterswärd fra Landsarkivet i Lund om, hvordan kærligheden var til salg på tværs af Øresund i begyndelsen af 1900-tallet. Fra Norge hører vi om Kristiania Fødselsstiftelse, hvor Leif Thingsrud fra Byarkivet i Oslo beretter om institutionen, der blev oprettet i 1818, og hvor mange fortrinsvis dårligt stillede kvinder kom for at føde deres børn, når de var "havnet i uløkke".

Arkiverne rummer utroligt mange historier om forskellige former for kærlighed. Lige fra de "uægte børn", som kærligheden førte til i Nordjylland, hvor Annette Østergaard Schultz fra Landsarkivet i Viborg, skriver om kærligheden set gennem skilsmisse- eller faderskabssager. Hun afslutter sin artikel om "Den forbudte kærligheds frugt" med ordene "Arkivalierne tvinger os til at indse, at virkeligheden altid er langt mere mangfoldig og nuanceret end vores begrænsede forestilling om den. Og deri ligger vel en ikke ringe del af vores kærlighed til arkiverne?"

Den kærlighed, man finder i arkiverne, kan også have helt andre nedslag, som f.eks. kærlighed til fædrelandet. Fædrelandskærligheden kan have mange udtryk. Bente Jensen fra Aalborg Stadsarkiv skriver om "Kærligheden til det nye land", hvor kærligheden ses fra en indvandrer-vinkel. Birgit Flemming Larsen fra Det danske Udvandrerarkiv skildrer i sin artikel udvandrede danskeres kærlighed til det danske. Den mere traditionelle fædrelandskærlighed skildres af Juliane Engelhardt fra Rigsarkivet, der i sin artikel "Kærlighed til Fædrelandet" skriver i indledningen: "Fædrelandskærlighed er et begreb, der relaterer sig til både det alment menneskelige og til det historisk signifikante. Man må antage, at ethvert menneske, uanset tid og sted, oplever følelsen af tilknytning til sin egn og sit land." Netop i forbindelse med tilknytningen til en egn eller et land spiller arkiverne en vigtig rolle - for det er jo netop på arkiverne, man kan finde sin egen fortid.

Derfor er vi glade for at kunne præsentere denne bog, hvor vi løfter en flig af sløret for de mange historier, der findes på arkiverne. Vi glæder os til d. 10. november, hvor mange hundrede arkiver åbner dørene og viser endnu flere gode historier frem.

Kære far

Naar jeg skal sige min Mening, saa længes jeg efter dig...

Kærligheden havde trange kår i mange sønderjyske hjem i krigsårene 1914-18. Det gjaldt ikke blot kærligheden mellem mand og kvinde, men også kærligheden mellem forældre og børn. Overskriften stammer fra et brev, som den 11-årige Helene i 1917 skrev til sin far, Thorvald Petersen, der på det tidspunkt gjorde tjeneste i den tyske hær.

Thorvald Petersen var født i et dansksindet hjem i Augustenborg i 1881. I 1905 slog han sig ned som bagermester i Tønder, hvor han hurtigt blev en af de ledende skikkelser inden for byens beskedne danske mindretal. Som tysk statsborger måtte han fra 1915 til krigens afslutning udføre tysk militærtjeneste, først ved østfronten, siden i et lyskasterkompagni på øen Sild.

Datteren Helene blev født i 1906 som det ældste af familiens to børn. Med sin danske baggrund skilte hun sig ud fra de fleste af kammeraterne. Hendes hjemmesprog var dansk, men skolesproget var tysk.

"Lieber Vater, weil ich Deutsch schreibe, mußst du nicht denken daß ich deutsch bin denn ich kann nicht gut Dänisch schreiben. Da werden zu viele Fehler und ich war bange, daß du es nicht lesen konntest", sådan indledte Helene sit første brev til faderen i august 1915. Denne har sandsynligvis bedt hende om at fortsætte på dansk. I hvert fald var dansk det sprog, pigen de følgende år benyttede i korrespondancen med faderen.

"Min søde, elskede Far! Vi er lige færdig med at tage Sagerne af vort Juletræ. Og saa - har den Herlighed en Ende, og vi kan igjen begynde med det gamle. Jeg har ikke skreven før, jeg tænkte, at du snart kom paa Orlov. Kom snart, for uden dig er det meget for trist. Nu har Skoletiden ogsaa begyndt. Det er snart godt - for ellers længes jeg for meget og tænker paa dig kære Far. Jeg vil bede til Vor Herre, at Krigen snart maa faa Ende, og at du elskede Far snart maa komme hjem for uden dig er det ikke noget. Jeg sover hver Nat hos Mor og varmer hende. Det er jo ogsaa godt for mig."

Undertiden gik Helenes tanker tilbage til den gode tid før krigen:

"Kan du huske, hvorledes før i Fredstiden om Lørdag Aften ved den her Tid stod vi to nede i Kælderen og lavede Wienerbrød og Kringler. Og ellers fortalte du om Aftenen om, da du var lille, det var og dejligt. Naar du er paa Orlov, leger du med os

og laver Flyvemaskiner og Dukkemøbler. Vi har en rigtig god Far og Mor, og vi er ogsaa glad der-ved. God nat!"

I december 1917 kunne faderen fejre sin tredje fødselsdag som soldat:

"Nu er det saavidt, at man kan sige i overmorgen har vor kære Far Fødselsdag. Og derfor ønsker jeg hjertelig til Lykke i det nye Aar. Vi vil nu haabe at du maa blive paa Sild, og at Krigen snart maa faa en Ende, men det sagde vi ogsaa forgangen Aar, og Freden er ikke meget nærmere nu. .... Nu mange Hilsener og Hjertelig til Lykke sender dig dit lille Barn og Datter Helene."

Hverdagen i Tønder var på mange måder præget af krigen.

"I Dag har vor Lærerinn sagt, at vi skulde spørge vore Forældre, om vi maatte sætte noget i Kriegshilfe, men det vil jeg ikke gøre", skrev den dansksindede Helene i 1915. To år senere skulle der igen samles ind. "I Skolen har de samlet Penge til "Verwundetepflege". Fru Fahlandt sagde, naar hele Skolen kunde tegne 10.000 Mark, saa maatte vi faa en Dag fri; ved det 6te Krigslaan har Skolen tegnet 15.000 Mark - mange Penge."

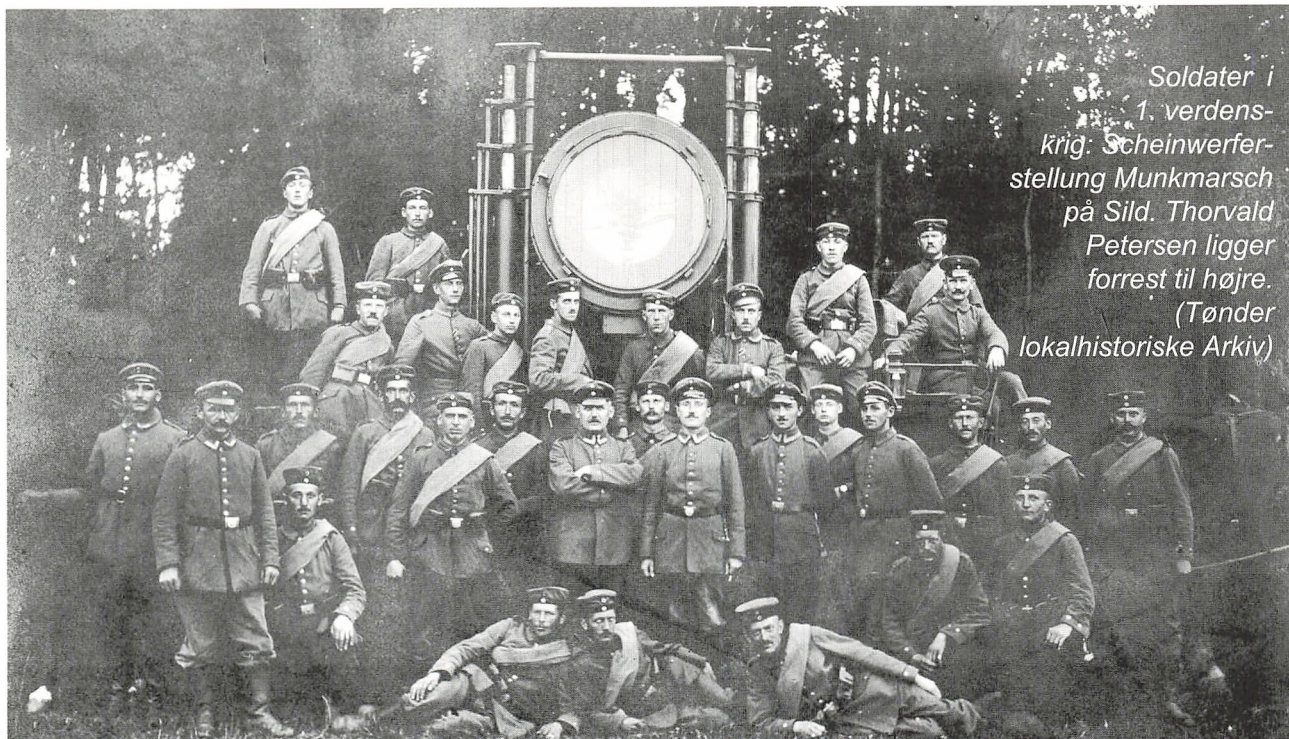
Det var nu ikke just fridage, Helene længtes efter. I april 1917 kunne hun fortælle:

"Jeg er lige kommen ud af Skole. Jeg skulde i dag begynde i en ny Klasse. Men Lærerinden sagde, at de nu ingen Kul maatte bruge, paa den Maade fik vi 14 Dage fri. Men det var kedelig, kan du tro." Bagerfamilien havde flere gange soldater indkvarteret. I efteråret 1915 således "to nette Folk, den ene hedder Ruth og den anden hedder Dickmann". Samme år boede der hos onklen i Tinglev en krigsfange, som skulle hjælpe til med arbejdet på gården.

"Onkel skal ikke endnu være Soldat for Kornet, han har jo haft Udsættelse til den 15. August, men nu er det allerede den 18. August. Onkel han har en Franskmand, som hjælper ham flittig, han er glad for at være hos dem, han vil ikke til Barakken igen, han hedder August."

Varemanglen gjorde sig gældende i stadigt højere grad. I 1917 skrev Helene: "I dag var jeg ved Slagteren, og jeg fik et stort Stykke Pølse til, det var noget nyt i Kriegstid."

Da hun ville glæde sin far med en pakke tobak, viste det sig at være en umulig opgave. "Min kære Far! Jeg har lige været inde hos Lorenzen, de havde ingen Shag, det er vist ikke saa let at drive

Soldater i
1. verdens-
krig: Scheinwerfer-
stellung Munkmarsch
på Sild. Thorvald
Petersen ligger
forrest til højre.
(Tønder
lokalhistoriske Arkiv)

op i denne Tid. Men jeg vil gaa ned til de andre Købmænd og se; naar vi har noget, sender jeg dig det til."

Naturligvis bevirkede knapheden på varer, at det var vanskeligt at drive bagerforretning. Maj 1918: "Igaar købte jeg 4 Snese Æg hos en Kone i Butikken, otte Mark pr. Snese, det er jo dyrt, men vi er glade, naar vi kan faa nogen. .... Paa Tirsdag fik vi 30 Knickæg, og nu paa Tirsdag maa vi igen hente. Det hjælper meget til, men vi har det jo saa som saa godt og lider jo ingen Nød." I 1917 måtte Kristkirken aflevere sine klokker til omsmelting. Helene kunne berette: "I dag blev vore Kirkeklokker nedtagne. De ringede i morges Klokken 9 Afsked."

Den sidste krigssommer dukkede der en ny fare op i horisonten: "Nu er der jo ogsaa "Spansk Feber" i Tønder, det er jo da ikke saa farlig, men i Flensborg er der død nogle deraf."

Skønt krigen lagde en dæmper på alt, var der ind imellem tid og overskud til normale barnlige fornøjelser. "Nu faar vi snart Market igen, Torsdag og Fredag. Karrusellen er allerede kommen, men det bliver vist ikke stort."

"En af dagene kommer Zirkus Belli til Tønder. Klovnene har allerede bragt Sedler rundt. Paa Søndag er der Børneforestilling. Vi maa, naar vi er artige, vist nok komme hen."

I vinterhalvåret var Tønder omgivet af store oversvømmede arealer. "Naar det bare vil fryse lidt, at vi kan løbe paa Skøjter, for det vil jeg gjerne. Vil

du saa ikke komme hjem og løbe med mig, vil du?"

Længslen efter faderen går som en rød tråd gennem alle brevene. "Kjære Far, jeg kan nu spille "Vente paa Far", den har jeg selv lært mig." "Jeg venter hver Dag efter dig, men du kommer ikke." "At Krigen snart maa være forbi, og alle komme sunde og raske hjem igjen til os." "Nu vil jeg slutte med hundrede tusind Kys, din Helene."

For bagerfamilien fik krigen en lykkelig slutning. Sidst i november 1918 vendte Thorvald Petersen uskadt hjem til familien i Tønder, hvor han straks genoptog sit arbejde for danskheden. Op til afstemningen i 1920 fik datteren lejlighed til at følge sin fars indsats på nærmeste hold. 10. februar, afstemningsdagen i zone 1, skrev den 14-årige pige i sin dagbog:

"Klokken 11 kom Resultatet fra Tønder By: 750 danske Stemmer. 2448 tyske Stemmer. Resultatet var ikke saa godt. Men hvem der kender Forholdene her i Tønder, må sige, at det var et stort Fremskridt siden Rigsdagsvalget i 1912.... Vi vil haabe, at Dannebrog altid vil blive flere og flere, saa vi kan sige efter 20 Aar: Nu er Tønder dansk." Kærligheden til faderen havde hos Helene affødt en kærlighed til Danmark og alt dansk.

Kærlighedens hemmelige sprog

I begyndelsen af 2001 modtog Dansk Folkemindesamling nogle manuskripter, heriblandt et lille hefte, hvor kun enkelte sider var beskrevet¹. Af den første side fremgik det, hvem heftet sandsynligvis må have tilhørt, nemlig Sophie Magdelene Bondesen, 28ende September 1914. Desværre vidste giveren ikke noget som helst om, hvem heftets ejermand var.

Heftet indeholder tre fortegnelser over henholdsvis handskesprog, viftesprog og blomstersprog. Desuden er der et dobbelttopslag med nogle spørgsmål og svar, som jeg - ved at grave i min

egen hukommelse - efterhånden har fundet ud af er en form for spådomsleg, hvor man ved at vælge ét ud af 20 forskellige tal vil kunne blive spået med hensyn til, hvad man ønsker mest, hvem man elsker, hvem der elsker én, hvad man elsker mest, og hvad man frygter mest. En leg, som jeg pludselig kunne huske fra min egen teenagertid, selvom spådommene dog var noget anderledes end i 1914.

Bag i bogen er der nogle notater, hvoraf det fremgår, at heftets ejermand har deltaget i et skrædderkursus. Dels er der nogle angivelser af hvor

mange meter stof, der skulle bruges til forskellige beklædningsstykker og dels en liste over, hvad hun syede på kurset.

På trods af de sparsomme oplysninger tegnede der sig efterhånden et billede af, om ikke hvem heftets ejermand var, så i alt fald hvor i det sociale system, hun hørte hjemme. Hendes garderobe bestod nu af indtil flere kjoler og silkebluser, en spadseredragt, en kimono, en nederdel og en silkeunderkjole. Kigger man på hendes ønskeliste i spådomslegen, som selvfølgelig må fortolkes med en vis varsomhed, fordi enhver jo kan ønske sig hvad som helst, så peger flere ting dog alligevel i samme retning som hendes garderobe, nemlig at hun må have tilhørt det bedrestillede borgerskab. Blandt mulige ønsker nævnes: at holde bil, 100 østers, en ridehest, en Amerikarejse, og blandt dem man vil kunne elske nævnes en jurist, en læge, en officer og en adelig.

På vej mod nye tider

Tre af "spådommene" er dog særlig bemærkelsesværdige, nemlig ønsket om at vække opsigt og at blive berømt samt frygten for at miste sin frihed. Det at skille sig ud og gøre sig bemærket var noget, der var knyttet til den individualiseringsproces, som i løbet af 1800-tallet satte ind først og fremmest hos den mandlige del af det højere borgerskab. Her optræder fænomenet i en spådomsleg hos én af borgerskabets unge piger i begyndelsen af 1900-tallet, og set i bakspejlet blev drømmen om at vække opsigt og at blive berømt måske mulig at realisere for Sophie Magdelene og hendes veninder, men først og fremmest blev den det nogle generationer senere for hendes oldebørn - måske i mindre grad som en mulighed end et mål i sig selv, og som en konsekvens af at individet i løbet af 1900-tallet i stigende grad kom i fokus.

Sophie Magdelene påbegyndte sit hefte i september 1914, d.v.s. i tiden omkring første verdenskrig. Det var en periode, der på mange måder blev skelsættende, blandt andet også med hensyn til at man i højere og højere grad selv kunne bestemme, hvem man ville giftes med. I hendes

spådomsleg kan man da også både blive spået, at man elsker én, der elsker én selv, eller at man elsker én, man ikke må få. At der er tale om en overgangsperiode, kommer f.eks. til udtryk i en optegnelse nedskrevet af en fabrikantdatter fra Klampenborg. Hun fortæller blandt andet, hvordan der var sket fremskridt på dette område i netop de første 20 år af 1900-tallet. I 1908 giftede hendes tante sig imod bedsteforældrenes vilje, og da de ikke ville give deres tilladelse, rejste hun. De samme bedsteforældres eneste søn giftede sig med en arbejderdatter, hvad de heller ikke ville acceptere, så hun og deres børn kom aldrig i bedsteforældrenes hjem. Denne indstilling synes dog i følge meddeleren helt at være forsvundet efter første verdenskrig, hvor der blev givet meget mere frihed til de unge, som hun fortæller om her:

"I min generation, d.v.s. vi der blev voksne i 1920'erne, var der ingen tvivl om, hvem der valgte den tilkommende ægtefælle. Det gjorde vi selv, og forældrene blev som regel først underrettet når valget var gjort sjældent indvendinger direkte. I nogle tilfælde prøvede de, men uden held...f.eks. ved at sende en datter udenlands... men jeg kender ikke eksempler på, at nogen i min ret udstrakte familie-og vennekreds simpelthen modsatte sig en forlovelse. Der var nok nogen nervøsitet over hvordan forældrene ville reagere, når de fik det fortalt, men da det som regel var indenfor samme kreds, blev den udvalgte modtaget med hjertelighed. Hvis familierne ikke allerede kendte hinanden. [kom der].. hektisk aktivitet på selskabslivets område...for på overfladen at udvikle et venskabeligt forhold..." [Meddeleren blev selv gift i 1928²]

Kærlighed under social kontrol

Denne udvikling hænger blandt andet sammen med det opdragelsesideal, der blev fremherskende blandt det højere borgerskab i løbet af 1800-tallet, hvor også nære følelsesmæssige relationer imellem familiemedlemmerne efterhånden blev anerkendt som vigtige; som en følge heraf skulle ægteskaberne derfor også baseres på kærlighed. Fri kærlighed i moderne forstand var der dog ikke tale om, for de unges samvær var reguleret på en

MADE IN SPAIN

DESEO HABLARTE!

Desidero parlarti
Je désire te parler
I'd like to speak to you
Ich will mit dir sprechen

MADE IN SPAIN

!TE AMO Y SUFRO!

Ti amo e soffro
Je t'aime et je souffre
I love you and I suffer
Ich liebe dich und leide

MADE IN SPAIN

!TE AMO MUCHO!

Ti amo molto
Je t'aime beaucoup
I love you very much
Ich liebe dich sehr

MADE IN SPAIN

! ME ACUERDO DE TI!

Mi recuerdo di te
Je me souviens de toi
I remember you
Ich denke an dich

sådan måde, at de kun havde omgang med unge fra deres eget miljø. Dermed søgte man at undgå, at der blev indgået mesalliancer. Der var desuden meget strænge regler, der skulle tilgodeses, når de unge var sammen til selskaber, fordi især den unge piges rygte måtte være pletfrit, når hun engang skulle indgå ægteskab med den eneste ene. Direkte fysisk berøring var ikke tilladt, hvorfor herrerne altid skulle bære hvide glacés handsker, balkortene aflørede, hvis man havde danset for meget med den samme kavalér og endelig vogtede de ofte ugifte ældre kvindelige familiemedlemmer nidkært over, at der ikke foregik noget upassende.

At der har været behov for at udvikle et hemmeligt sprog, hvor man alligevel kunne kommunikere med hinanden, er ikke vanskeligt at forestille sig. Blomstersproget var én af de muligheder, man kunne benytte sig af, og at det var populært også i Danmark, tyder de mange udkomne oplag af mindre publikationer med blomsternes symbolske betydning. Blomstersprog kendes tidligst fra Orienten, hvorfra det i middelalderen kom til Europa. Et højdepunkt i udviklingen blev nået i 1800-tallets England, hvor en blomsterbuket eller et Valentins-

kort med blomster kunne være et elskende pars eneste kommunikationsmiddel.

Hemmeligt sprog med blomster og handsker

Blomster har netop først og fremmest været egnet i forbindelse med hemmelige sendte budskaber. Til selskaber har herrerne dog måske haft mulighed for i forbindelse med kotillon (en dans) at kommunikere et hemmeligt budskab. Her skulle en herre nemlig give sin udvalgte en buket, mens en dame skulle give sin ven en sløjfe, som blev hæftet på hans revers.

Sophie Magdalenes afskrift af blomstersprog blev jeg derfor ikke særlig overrasket over, da hun formentlig netop hører til i de kredse, hvor blomstersproget blev dyrket, men det blev jeg derimod over hendes afskrift af handskesprog og viftesprog, hvis eksistens jeg ikke tidligere var stødt på. Både handsker og vifter har i forskellige perioder mere eller mindre været en del af klædedragtens faste udstyr til selskabsbrug, hvorfor begge genstande bogstavelig talt har været lige for hånden, hvis man ønskede at kommunikere et hemmeligt budskab. Ingen af ordene findes i Ordbog over det

Karnevalsfest i Aalborg, hvor viften er en del af både mænds og kvinders udklædningsdragt - fra første halvdel af 1900-tallet.

(Foto: Aalborg Stadsarkiv)

*Frk Havkjær, Thisted, i selskabskjole med rosebeklædt vifte, august 1912.
(Foto: Tønnies, Aalborg Stadsarkiv)*

danske sprog, men grundlæggeren af Frilandsmuseet, Bernhard Olsen, omtaler i sine artikler om henholdsvis handsker og vifter i Salmonsens Konversationsleksikon³ både handske- og viftesprog. Om handsker skriver han bl.a.: "Handsken har fra Oldtiden af været et Symbol. Den blev stærkt benyttet som Vennegave, og man hører om, at der bortgaves forgiftede Handsker. Man lagde Pengegaver i Handsker, og hvad vi kalder Drikkepenge, hed i andre Lande Handske-Penge. At række sin Handske var et Ydmygelses-tegn....Naar Overenskomst opsagdes, gaves Handsken tilbage, og det var Grunden til, at Mogens Munk lagde den jyske Adels Opsigelsesbrev til Kong Christian II i sin Handske. Opgav man sit Bo, "slog man Vanterne i Bordet". Handsken var et Pant, der toges for Bøder. At kaste Handsken var en Udfordring, at optage den et Tegn paa, at Tvekamp tilstodes". Netop det at handsker kan opfattes som et pant, der toges for bøder eller som en vennegave kan være forklaringen på, at en kvinde, der frier på skuddagen - sådan som det ifølge traditionen er tilladt - hun skal, hvis hun får et afslag, have 12 par handsker af ham, der har forsmået hendes frieri.

Det handskesprog, som vi finder i Sophie Magdalenes afskrift er dog af en helt anden karakter end det, som Bernhard Olsen refererer til. Det ligner nemlig i langt højere grad det kærlighedssprog, som også blomstersproget udtrykker, og hvis budskaber helt tydeligt er knyttet til selskabelige sammenhænge, hvor det tavse sprog skal give udtryk for de følelser, der er knyttet til det at være forelsket eller ikke at være det. Hvor det stammer fra, har jeg desværre ikke kunnet komme videre med.

Viftesprog fra 17- til 1800-tallet

Derimod er jeg kommet lidt længere med viftesproget, som er en kombination af gestus, signaler og håndbevægelser samt viftens position i relation til ansigt og krop. Især de små vifter var, fordi de var lette at håndtere, ideelle instrumenter i forbindelse med denne tavse form for kommunikation. De kunne være lukkede, halvåbne eller helt åbne, de kunne holdes i én eller i begge hænder ligesom man kunne bruge de forskellige fingre eller fingerspidser til forskellige formål. De mange muligheder gjorde det efterhånden påtrængende at få skabt nogle mere eller mindre uskrevede love og regler til at styre brugen.

Mens viften i Kina og Japan først og fremmest skulle holdes på bestemte måder, når man mødte socialt ligestillede og tilsvarende, hvis man mødte folk fra andre klasser, så blev viftesproget i Europa efterhånden udviklet i en sådan grad, at al konversation kunne foregå uden at der blev ytret et eneste ord, en udvikling, der formodes, at være foregået over en lang periode.

Leg og flirt

Viftesproget blev først kodificeret i Spanien i begyndelsen af 1700-tallet af en forfatter ved navn Fenella. Herfra blev det oversat til tysk af en Frau Bartholomeus, som udarbejdede et sæt på 50 instruktioner. Viftesproget blev både betragtet som en form for selskabsleg, men samtidig også en accepteret måde at flirte på.

Den person, der for alvor sørgede for at få udbredt viftesproget ved at publicere det i en række små bøger, var den førende franske viftemager, J. Duvelloy⁴. Han havde en forretning i Paris, der var blevet grundlagt o. 1800. Når han solgte en dyr vifte, forærede han samtidig én af sine små bøger til den person, der købte viften. Da han i 1849 åbnede House of Duvelloy i London,

sørgede han for at få oversat viftesproget til en engelsk version, som iøvrigt siden blev flittigt citeret af George Wooliscroft Rhead i hans "History of the Fan", der udkom i 1910.

Endelig skal også fremhæves Octave Uzanne's fascinerende fremstilling af skik og brug i forbindelse med viften, idet han byggede sine iagttagelser dels på levende observationer og dels hvad han kunne læse sig til i forskellige landes skønlitteratur, biografier o.l. Hans bog blev i en reduceret udgave oversat til engelsk i 1884.

Princippet med at udlevere viftesproget sammen med købet af en vifte bliver den dag i dag praktiseret i Spanien omend i mindre målestok. Køber man en billig vifte i en souvenirbutik bliver viften holdt sammen med et lille bånd, hvor instruktionerne består af en tegning og betydningen er gengivet på fire forskellige sprog.

En trykt dansk version af viftesproget er det ikke lykkedes at finde, så hvilket forlæg Sophie Magdalene har haft, kan der kun gisnes om. Hun kunne have fået kendskab til listen fra udlandet, endelig kunne en sådan liste være blevet trykt i en dansk version i et af de ugeblade eller magasiner, der fandtes, eller måske i en avis. Vifterne var i begyndelsen af 1900-tallet næsten gået af brug og var måske derved blevet et kuriosum. Netop af den grund kunne et emne som viftesprog godt være blevet taget op i enten en avis eller i et af ugebladene. I de fortrinsvis engelsksprogede bøger om vifter⁵, der også behandler viftesproget, er der gengivet op til 50 forskellige måder at kommunikere på, mens Duvelleroy's liste kun indeholdt 23 forskellige. Sophie Magdalenes afskrift rummer 21 måder, hvoraf de 14 er fuldstændig identiske med de, der findes på Duvelleroy's liste.

Når en ung pige som Sophie Magdalene bruger tid på at afskrive lister med forskellige former for hemmelige kærlighedssprog afspejler det sandsynligvis i mindre grad en reel brugsværdi på

daværende tidspunkt end en ung piges dragen imod den romantik, der ligger i de skjulte budskaber, som elskende par kan have brugt til at kommunikere med hinanden i tidens løb.

Det nye blomstersprog

Som kærlighedssprog har blomstersprog fået en renæssance i de seneste år især i forbindelse med brudebuketter. Både ugeblade og blomsterbutikker har kataloger med buketter, hvor de enkelte blomsterbuketers symboler forklares. Hvis skikken med at markere Valentins dag er kommet for at blive i Danmark, kunne man også forestille sig, at der blev brug for blomstersproget i den forbindelse. At sige det med blomster, som ligeså godt kunne siges med ord, har i dag først og fremmest noget at gøre med romantik. Hemmelige former for kærlighedssprog findes dog også i dag, men i særlige miljøer. Det gælder f.eks. indenfor homoseksuelle eller sadomasokistiske miljøer, hvor en ørenring, et lommetørklæde i en bestemt baglomme osv. kan betyde noget ganske bestemt for de, der kender sproget.

Noter

1. DFS uregistreret
2. NEU 128/80
3. Bind X (1920) og bind XXV (1928)
4. I sin bog *Fans. The Costume Accessories Series* (London 1984) hævder forfatteren Hélène Alexander, at viftesproget kan være et 1800-tals fænomen, udviklet af netop Duvelleroy (s.45-46)
5. F.eks. *Dancy Armstrong: A Collector's History of Fans*. London 1974. Heri om viftesprog s. 180-184. *Mary Gostelow: The Fan*. Dublin 1976. Heri et fotografi af Duvelleroy's liste, s. 52. *James Mackay: Fans. Ornaments, language and fashion*. London 2000. Heri om viftesprog s.110-133.

Af Else Marie Kofod

Helga Sørensen og R. Jensen
poser ved dilettantforestilling i
Vejgaard uden for Aalborg i beg.
af 1900-tallet.

(Foto: Aalborg Stadsarkiv)

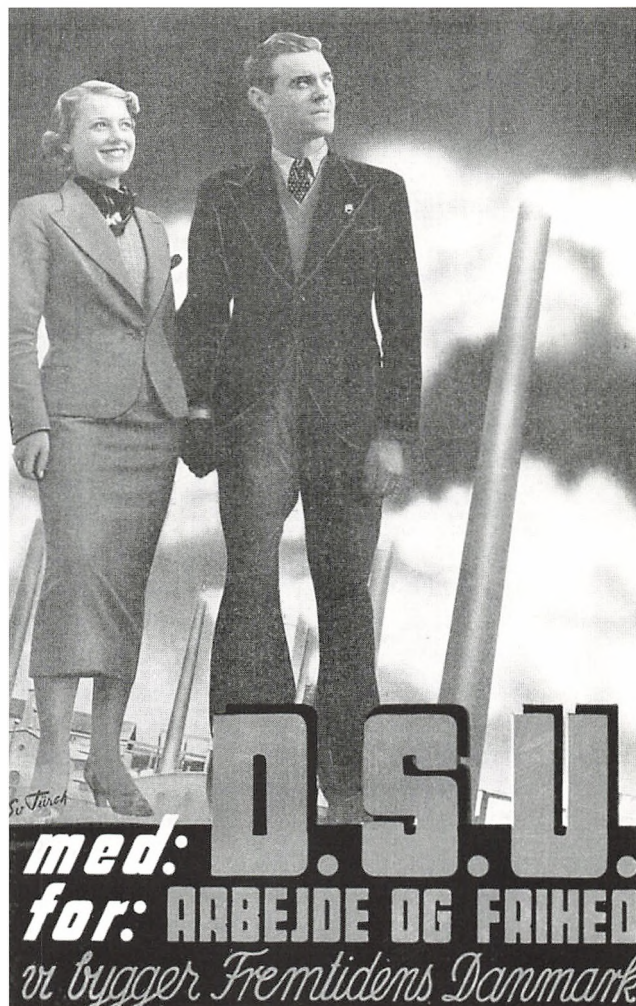
Kærlighedshistorier

i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Kærlighed til mennesker udvikler sig ofte til et engagement, der rækker ud over den snævre familiekreds. Det er sådant et engagement arbejderbevægelsen er bygget på. Enten det drejer sig om kampen for en bedre tilværelse for arbejderne i Danmark eller solidaritet over grænserne med støtte til andre arbejderes kamp for et bedre liv. Mange menneskers liv og skæbne er blevet formet af deres engagement i arbejderbevægelsen, ligesom arbejdernes krav til livet har formet arbejderbevægelsen. Dette engagement rækker ofte ud over hele livet, så også mænds, koners og børns liv er blevet berørt af historiens udvikling. Arbejderbevægelsen og dens organisationer har fra slutningen af 1800-tallet været rammen om hele arbejderfamiliens liv på godt og ondt. For det meste har engagementet givet positive og udfordrende oplevelser for hele familien, men også voldsomme eller tragiske hændelser, som fik betydning for menneskers hele tilværelse. Det er dog ikke kun organisationernes historie man kan finde oplysninger om på ABA - den personlige historie findes også i rigt mål i mange typer af kilder, enten det er i arkiverne, litteraturen, billeder, plakater eller på film. Kærlighedshistorierne er mange. Her skal gives nogle få eksempler.

Ung kærlighed

"Jeg ved ikke noget bedre end sanglegene og det kammeratlige samvær på aftenturene. Hvilke aftener har vi ikke haft, når månen skinnede og duggen faldt". Sådan sagde den unge DSU'er Anne Rasmussen i 1938. Danmarks Socialdemokratiske Ungdom var selvfølgelig en politisk organisation, men hvor de unge mødtes, kunne det ikke undgås, at der opstod kærlige vibrationer. For organisationen var det vigtigt at afholde nogle arrangementer, som medlemmerne havde lyst til at komme til. Derfor kan man også læse i DSUs blad Børne- og ungdomslederen fra 1934, at om sommeren var ture ud i naturen godt, men burde gå til historiske steder eller mindesmærker, hvortil der kunne knyttes et foredrag. Derudover var sang og musik, sanglege og boldspil, medbragt kaffe og madpakker aktiviteter, som kunne fastholde medlemmerne. DSUs baller var da også noget, der tiltrak de unge mennesker. Mange unge fra arbejderfamilierne fandt hinanden i DSU eller i andre af arbejderbevægelsens organisationer. Det var åbenbart så almindeligt, at Nina Andersen, en af de få ledende kvinder i DSU i 1920'erne, i en

Pjece fra DSU om opbygning af Fremtidens Danmark - som også var titlen på Socialdemokratiets efterkrigsprogram. Fremtiden skulle som billedet viser blive en tilværelse i et moderne industrisamfund, hvor det unge par sammen med ligesindede skulle skabe en ny tilværelse med arbejde og frihed. (Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

diskussion af fænomenet "kammeratægteskab" skrappt udtalte: "Det er en uforskammethed mod organisationen at visse kammerater såvel mandlige som kvindelige betragter den som et elskovsmarked. Vi må klart tilkendegive, at vi ikke vil finde os i det."

Et berømt og meget respekteret ægtepar var den senere statsminister Hans Hedtoft og hans kone Ella. De havde kendt hinanden fra børn, idet deres

mødre begge var aktive i Socialdemokratiet. Ella Hedtoft fortalte i et interview om sin mand og deres ungdomstid: "Jeg var nok lidt imponeret. Formand for lærerforeningen i 16-årsalderen, det synes jeg var en del. For os, der kommer fra rene arbejderhjem, har partiet jo altid været Alfa og Omega. Jeg har formentlig set op til ham. Jeg spillede klaver dengang, og når foreningen skulle bruge gratis underholdning, blev jeg opfordret til at spille og var meget beæret." Begge var også meget aktive i DSU i Århus, hvor Hans Hedtoft senere blev rejsesekretær.

De store børneflokk

Men kærligheden fik ofte følger i form af store børneflokk, der yderligere forarmede de fattige arbejderfamilier. Prævention var enten for dyr eller seksualoplysning totalt fraværende. Allerede i 1908 havde syndikalisten Chr. Christensen i sin bog, Arbejderne og Børneflokk, argumenteret for brug af prævention for at give de børn, familien selv valgte af få, et ordentligt liv. Det store skridt fremad kom dog med seksualreformbevægelsen i 1930'erne. Her gjorde blandt andre kommunisten og fagforeningsformand Inger Gamburg i samarbejde med lægen Leunbach et stort arbejde sammen med Arbejderkvindernes Oplysningsforbund for at få etableret seksualklinikker, hvor arbejderkvinderne kunne få vejledning om, hvordan de undgik at få børn. Selv om flere kommissioner behandlede spørgsmålet i 30'erne, måtte Arbejderkvindernes Oplysningsforbund selv oprette seksualklinikker, hvor mange arbejderkvinder fik hjælp og oplysning. Det var nemlig vanskeligt at få den fornødne oplysning om prævention. Først i 1937 blev det lovligt i begrænset omfang at reklamere og sælge prævention. I det loven tillod salg: "af sådanne genstande eller stoffer ... såfremt de er godkendt af justitsministeriet eller forhandling med sundhedsstyrelsen." Men det var stadig strafbart: "på forargelig måde at reklamere for eller udbyde til salg genstande eller stoffer, der er tjenlige til at forebygge svangerskab."

Familieliv i arbejderbevægelsen

I de første årtier af 1900-tallet etableredes et væld af organisationer udover faglige og politiske foreninger, som berørte hele arbejderfamilien: Kooperative foretagender som Mejeriet Enigheden, Bryggeriet Stjernen, Rugbrødsfabrikken Rutana, Socialdemokraten og Arbejderbladet, Andelsboligforeninger, forsikringsselskab, brugsforeninger, biografteater, bank og revisionselskab, kolonihaveforeninger, sportsklubber, sangforeninger så dagens lys. Senere kom også daginstitutioner, feriecentre, ARTE, rejsebureauer og mange andre tilbud til arbejderne. Livet kunne stort set leves

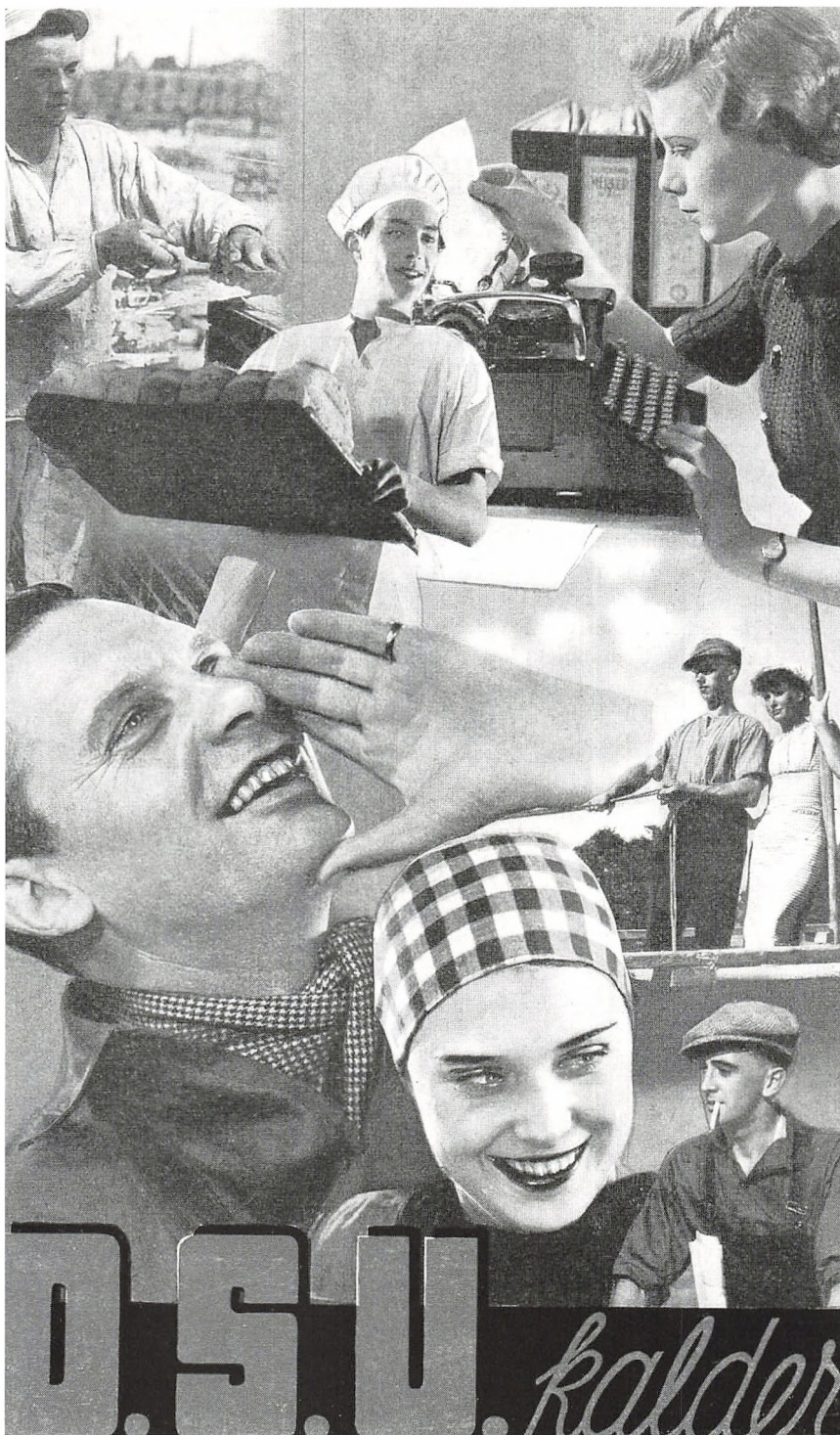
Familien Isaksons kolonihave på Bellahøj ca. 1924. Esther K. Nielsen, den mindste pige på billedet fortæller: Fra kolonihaven på Bellahøj fik familien et pænt tilskud af frugt og grøntsager. Hele sommerferien boede vi i haven. Vi flyttede derop i en lejet hestevogn. Der var luft, sol og lys på Bellahøj. Huset var 15 kvadratmeter inklusive et lille bitte køkken og udendørs vandhane. (Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

indenfor arbejderbevægelsens rammer.

I 30'erne byggede Københavns kommune og arbejderboligselskaber mange nye boliger. Byggeriet var skrabet, men havde de faciliteter arbejderfamilien efterlyste. Det skulle være sådan, at også de dårligst stillede arbejderfamilier skulle have råd til at bo i en ordentlig bolig. Mange arbejderfamilier, der ikke var så heldige at få en ny lejlighed, havde i stedet en kolonihave. Her kunne familien i hvert fald i sommerhalvåret udfolde alle de talenter, den ikke fik afløb for i arbejdstiden. Familielivet blomstrede omkap med roser, purløg og kartoffelplanter.

En kvinde, mor til 6 børn, fortæller om kolonihaveliv i "4. juli" haveforeningen på Nørrebro engang i tyverne:

"..Min mand arbejdede på geværfabrikken på Amager Boulevard og der skulle han være kl. 7, så jeg stod op før kl. 6 og lavede kaffe på primussen. Derefter nød vi kaffen på verandaen inden min mand cyklede af sted. Børnene sov til knap 7, så skulle nogle af dem i skole og lang vej havde de jo her fra Lersøen og til Rådmandsgade og Stevnsgade skole, det var jo på gåben. Børnene fik havregrød og et krus mælk inden de gik. Så skulle de mindre børn gøres i stand og huset ordnes. Der var jo en del senge at rede. Til børnene havde far lavet etagesenge, så hver havde sin soveplads. Spisestuen var med bord og slagbænke - sådan at man kunne gemme tingene af vejen,

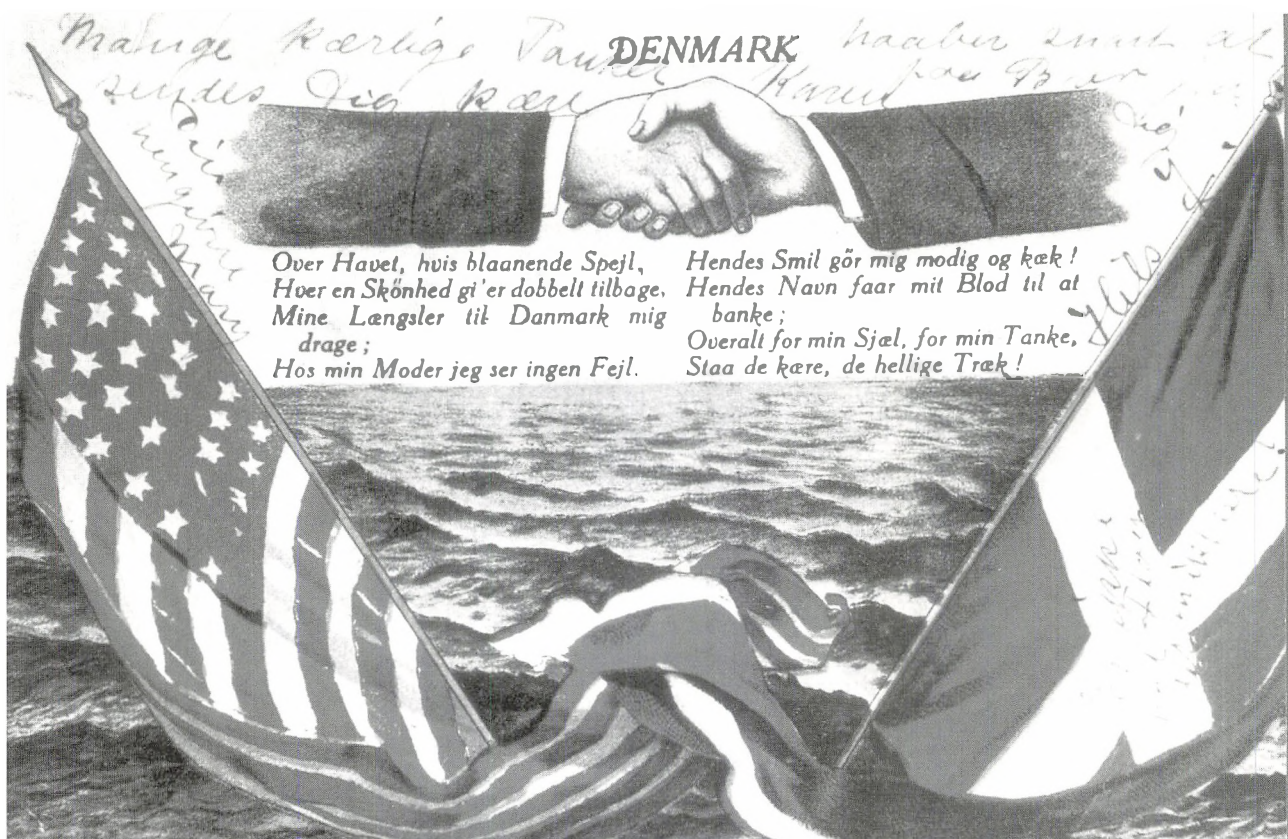

Som bagsiden af D.S.U.-pjece "med: D.S.U. for: ARBEJDE OG FRIHED" illustrerer, skulle fremtiden blive en tilværelse i et moderne samfund, der skulle samle unge fra alle fag. Både håndværkere, bagerlæringer, bønder og kontorpiger. (Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

men de fleste måltider blev faktisk indtaget på den overdækkede veranda, der var helt til-dækket af vildvin og med dejlig plads til os alle. Var der lidt tid om eftermiddagen gik jeg lidt i haven, men med 6 børn var der såmænd nok at se til. Inden jeg så mig om kom de store fra skole, så fik vi cacao, og lykken var det, når der var franske krydderkaffebrød eller vandkringle til, ellers var det en skive landbrød... Kl 5 kom min mand hjem og fik en kongelig modtagelse. Børnene sloges om de bed-

ste pladser på hans cykel. Derefter spiste vi til middag. "

Kærlighed har mange udtryk og afsætter mange spor. Disse kan følges og findes i samlingerne i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv

Udvandrerens kærlighed til hjemlandet

I ordet hjemland ligger ikke bare forestillingen om et stykke land. Et hjemland er hele indbegrebet af et menneskes baggrund, dets kulturarv og dets sprog. Kærligheden til hjemlandet er kærligheden til kulturarven med alt, hvad det indebærer. Kærligheden til hjemlandet er identisk med de følelser, som kommer frem i et menneske i de situationer, hvor en person rejser bort fra sin hjemstavn eller helt enkelt forlader sit hjemland for at slå sig ned i et fremmed land - ja simpelthen udvandrer¹. I mange tilfælde opstår en forstærket hjemlandsfølelse, der ofte nedarves til efterfølgende generationer. Den sande og ægte kærlighed til

hjemlandet, erkendes måske først når man rejser ud. Hjemlandet kan ofte sidestilles med selve fædrelandet.

Følelserne for hjemlandet præges hos mange af sentimentalitet og kan i nogle tilfælde blive den

Dan danske Margrethekirke på Solkysten i Spanien er bygget i traditionel dansk kirkestil. (Foto: Anna Ørnemose Rasmussen)

*Et yndet postkortmotiv i det tidlige 1900-tal.
Teksten i Dannebrogskors lyder: Er ikke vort flag
det smukkeste. (Det danske Udvandrerarkiv)*

rene nostalgi. Gennem mange års udlændighed kan oparbejdes et romantiseret og idylliseret billede af det, man forlod. Årsagerne til udvandringen fortrænges, og det er nu kun positive følelser, der forbindes med hjemlandet.

Kærlighed til den materielle kulturarv

En hjemlandskærlighed kan manifestere sig på mange måder. Der er kærligheden til den helt materielle kulturarv. Få ting er så følelsesladede som mad og madvaner². Maden kan blive en dufte forbindelse til forfædrenes verden. Frikadeller og medisterpølse går hen og bliver symboler på noget meget dansk, og kærligheden omsættes til mad.

Ofte er betegnelser for danske madretter den sidste rest af det talte danske sprog, som kan ses bevaret helt ned hos fjerdegenerations udvandrede danskere. Især måltider omkring højtiderne præges af danske retter - eller måske snarere - retter med dansk islæt. Der opstår en helt speciel madkultur med dansk smørrebrød, sild og snaps i en udenlandsk forklædning afhængig af, hvilket land man er havnet i.

De mest dagligdags ting kan få en stor symbolværdi - enkle brugsting medbragt fra det elskede hjemland bliver til skatte, som går i arv gennem generationerne.

Kærlighed til den åndelige kulturarv

Overfor den materielle kulturarv står den åndelige. På det litterære område kommer kærlighed til hjemlandet tydeligt frem såvel i skønlitteraturen som i poesien. Kærlighed til hjemlandet kan give sig udtryk i hjemlængsel, og hjemlandet bliver synonymt med det velkendte - med hjemegnen, barndommen og ungdommen. Mange af forfatterne til emigrantlitteratur - det gælder både de skønlitterære og digterne - er amatører. Det vil sige, at skriveriet er en fritidsbeskæftigelse. Dette gælder også for den kendteste af de danskamerikanske digtere Anton Kvist. Som uddannet murer fra Nibe udvandrede Kvist i 1902 til Amerika, hvor han slår sig ned i Chicago. Hans litterære produktion er omfattende og mange-facetteret³. I årenes løb får han udgivet adskillige digtsamlinger, og fra hans hånd er bevaret en stor mængde lejlighedsdigte og sange, som vidner om den popularitet han nød i danske kredse i Chicago. Kvist har endvidere rejst rundt i Amerika og besøgt danske bosættelser med henblik på at indsamle danske emigranternes livshistorier⁴. Mange af hans digte handler

om kærligheden til hjemlandet. Han formår på vers at udtrykke de følelser, mange udvandrere nærer for deres oprindelige land. Et eksempel er

Hjemlandssang

Jeg sejlede ud fra mit Hjemlands Jord
efter Lykken i Nybyggervang
Men stundom jeg hører fra Krat og Fjord
en vemodsfuld, mindende Sang:
Husker Du Danmark,
Fædrenes Grund?
Hede og Sund,
Bøgen i Lund?
Ungdommens Drømme,
Lærkernes Kor?
Mindernes Strømme?
Husker Du Mor?

Jeg tjæded' mit Hus under Vestens Sky
med mit Blik imod Fremtidens Høst,
men naar jeg var fjærnest mit barndoms By
lød nærmest Erindringens Røst:
Husker Du Danmark etc.

Og ser Jeg et Glimt af mit hjemlands Flag,
naar det vugger paa Bølge mod Kyst,
da klinger af Jubel mit Hjertes Slag,
da hulker det gennem mit Bryst:

Hils gamle Danmark,
Fædrenes Grund!
Hede og Sund
Bøgen i Lund!
Ungdommens Drømme,
Lærkernes Kor!
Mindernes Strømme!
Hjemmet og Mor!⁵

Kærlighed til hjemlandet viser sig også i kunstens verden, hvor statuer og skulpturer med relation til Danmark får en særlig symbolværdi. Eventyrdigteren H.C. Andersen er et yndet emne, når det gælder opførelser af statuer af danske kulturpersonligheder. Ligesom Den lille Havfrue kan ses i ikke så få kopier i danske bosættelser.

Hvorledes manifesteres danskheden

Ikke sjældent er det i forholdet til andre etniske grupper, at danskere manifesterer deres hjemlandskærlighed. Man vil så at sige erobre historien om sin egen gruppe⁶. Det kan man gøre i form af f.eks. opførelse af kunstværker og afholdelse af traditionelle danske fester, hvor man ved hjælp af musik, dans, mad etc. demonstrerer sin danskhed. Den danske Grundlovsdag og Dronningens fødselsdag fejres med stor entusiasme blandt danske i udlandet, og der holdes utallige frikadellefester og æbleskivegilder.

Fastholdelse af den religiøse baggrund må også betragtes som en form for kærlighed til det hjemlige. Utallige er de danske kirker der er blevet opført under fremmede himmelstrøg, ikke bare i den klassiske udvandringsperiode, men også i dagens verden. Sidste skud på stammen er den danske Margrethekirke på Solkysten i Spanien, som er bygget i dansk traditionel kirkestil. Hengivenheden overfor Dannebrog er endnu et markant eksempel. I en spørgeskemaundersøgelse fra 1999 blandt danskere og efterkommere af danskere i Chicago og Racine⁷, lød et af spørgsmålene: Har Du et dansk flag? Af 314 besvarelser svarede 143, at de ejede et dansk udendørsflag, og så godt som alle havde et dansk flag til brug inden døre.

Danskere i udlandet har mulighed for at komme hjem og markere deres kærlighed til det land de forlod på dansk grund. I den forbindelse kan nævnes Kronborgmøderne, der hvert år arrangeres af Dansk Samvirke for udlandsdanskere, Snoghøj møderne for dansk-argentinere samt Rebildfesterne for dansk-amerikanere.

Noter

1. Harald Runblom, ed. , *Migrants and the Homeland. Images, Symbols and Realities. Uppsala Multiethnic Papers 44, Centre for Multiethnic Research, Uppsala 2000.*
2. Barbro Klein, "Treasures from the Homeland? Om traditionsbyggen, kulturarvspolitik och Svensk-Amerika" i *Göteborgs-Emigranten 6. Göteborg 1997.*
3. Se Anton Kvist arkiv A 329.
4. Se Anton Kvist, red. *Den gamle Pioner fortæller. Danskfødte Amerikaneres Oplevelser i det uopdyrkede Vesten. København 1935.*
5. *Fra Anton Kvist, Lurerne kalder, København 1927.*
6. Harald Runblom, "Emigranten och fosterlandet. Svenskamerikanarnas bild av Sverige." i: *Att vara Svensk, Stockholm 1994.*
7. *Undersøgelsen er foretaget af Birgit Flemming Larsen, Det danske Udvandrersarkiv.*

Skulpturer med relation til Danmark får en særlig symbolværdi. Den lille Havfrue i Kimballton, Iowa. (Foto: Birgit Flemming Larsen)

Kjærlighetens

I januar 1887 holdt Kristiania fattigkommissjon forhør over tjenestejenta Marthe Jonasdatter Kjelback. Hun søkte om plass på Kristiania fødselsstiftelse og oppga at hun var født 11. november 1853 i Glava sogn i Värmland av foreldre husmann Jonas Kjelback og hustru Anna Karlsdatter, var konfirmert samme sted, og hadde så straks begitt seg på vei til Norge. Til Kristiania kom hun i 1873 hvor hun hadde bodd på en rekke forskjellige adresser. Som far til barnet oppga hun styrmann Anton Tvedkjær fra Halden, som hun fryktet var omkommet i et forlis i den engelske kanal.

Marthe var langt fra unik. Et stort antall tjeneste- og fabrikkjenter "havnet i uløkk". Det medførte svært ofte at de måtte søke hjelp, først til selve fødselen, og i mange tilfeller også til opphold i tiden omkring den, og til sist hjelp til å få plassert barnet et sted, slik at hun kunne komme seg i arbeid igjen. Fattigvesenet ble i mange tilfeller redningen, og dets arkiver gir oss gode innblikk i livssituasjonen for de kvinnene som, etter datidens syn, ikke klarte å avstå fra kjærlighetsakten inntil de ble gift.

Byens eldste fødestue

Der regjeringskvartalet i Oslo troner i dag lå tidligere blant annet Kristiania Fødselsstiftelse. Institusjonen ble opprettet i 1818, og var i nærmere hundre år byens eneste alternativ til hjemmefødsel. Den hadde 25 plasser, og ble fortrinnsvis benyttet av kvinner fra midlere og lavere sosiale lag. Stiftelsen eksisterte til 1914, da Rikshospitalet opprettet sin kvinneklinikk.

På 1800-tallet var helsetjenester i regelen ikke gratis. Også på Fødselsstiftelsen måtte man betale, men fattige kunne komme inn på halv pris. For de som ikke hadde noen mulighet til å betale, ble fattigkassa løsningen. Kristiania fattigvesen ga årlige bidrag til Stiftelsen og fikk til gjengjeld fri-plasser ubemidlede fødende kunne søke på. En slik friplass ga hjelp under selve fødselen og forpleining i to uker. Fattigvesenet fikk også regning- en i de tilfellene hvor kvinnen ble lagt inn på vanlig måte, men hvor hun ikke kunne betale.

Hjemstavnsforhørene

- en unik personalhistorisk kilde

Når en klient første gang kom til Fattigvesenet, ble det vanligvis tatt opp et forhør av vedkommende for å bringe på det rene om vedkommende kunne

konsekvenser

regnes som "hjemstavnberettiget". Hjemstavnrett fikk man når man hadde bodd to år sammenhengende i kommunen. Utenlandske statsborgere måtte i tillegg ha vært minst fem år i landet. Hjemstavnforhørene ble i Kristiania ført inn i protokoller, og de gir opplysninger om når og hvor klienten er født, vedkommendes foreldre og hvor han eller hun har oppholdt seg fram til dags dato. Hvis vedkommende senere blir understøttet på nytt, ble det vanligvis gjort tilføyelser i det tidligere forhøret. Det blir også kort nevnt hvorfor vedkommende blir understøttet; for eksempel "indlagt på Byens Sygehus for Syphilis". Hjemstavnforhørene vil med andre ord gi mye av personens livshistorie fra vugge til fattigforstanderens kontor, og de fanger opp nettopp de delene av befolkningen som er vanskeligst å følge gjennom folketellinger, kirkebøker og skifter, for ikke å snakke om de kondisjonerte familiers trykte og skinninnbundne slektskrøniker.

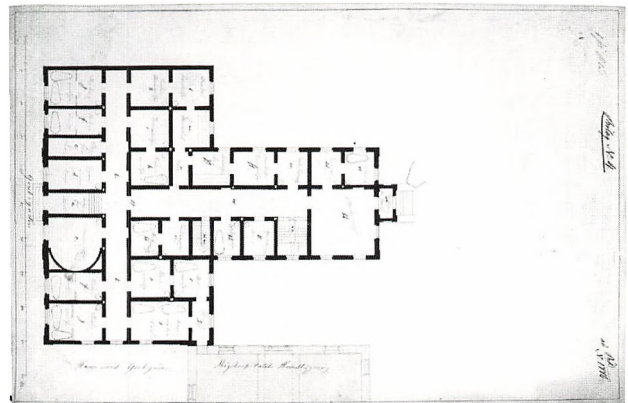
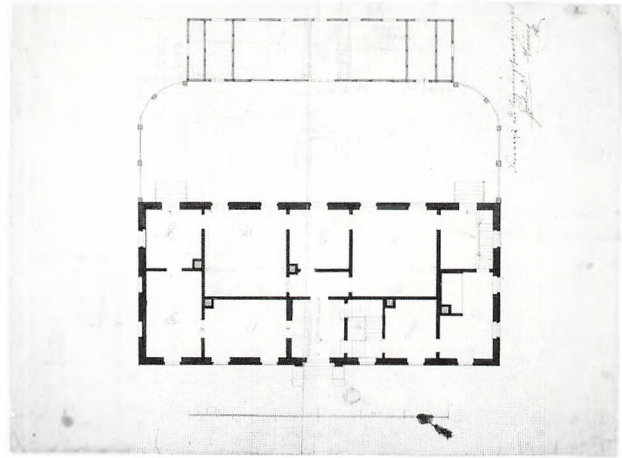
En egen forhørsprotokoll ble brukt for de som søkte om friplass på Fødselsstiftelsen eller som det kom regning på fra denne. I året 1887, som er den første fullstendige årgangen med en egen "barselprotokoll", ble det tatt opp 203 slike forhør. Det kan imidlertid ha vært noen få fødende i tillegg. Det var de som kom for annen gang, slik at opplysningene bare ble tilføyd et tidligere forhør.

En av søkerne var enke, en var gift men hadde ikke hørt noe fra mannen på mange år og fått et barn med en annen, og femten var fattige gifte kvinner. De 186 andre var ugifte. I noen få tilfeller står det rett ut "PP", som betyr "Prostituert Pige", og i andre tilfeller kan man ane det ut fra senere behandling for syfilis eller opphold på "Sædelighetshjemmet" i Fagerborggata 48. I andre tilfeller står det "tjenestepige", "fabrikpige" eller "nåtlerjomfru" og i de aller fleste bare "pige", og forhøret viser flyttinger mellom en rekke pene hjem. Hvem var så disse "pigene"?

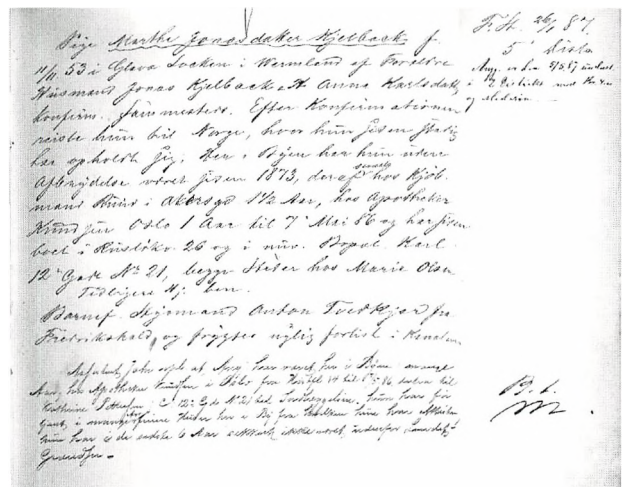
Unge og fra bygdene

Av de 186 ugifte kvinnene som ble forhørt i 1887, var de fleste i begynnelsen av tyveårene. Få var godt voksne. En sjettedel, 31 stykker, var født i 1867 eller senere. Den yngste var atten år. 85 var født i 1862 til 1866, 39 i 1857 til 1861, atten i 1852 til 1856 og elleve var født i 1851 eller tidligere. Den eldste var 43 år. For to av kvinnene var alder ikke oppgitt.

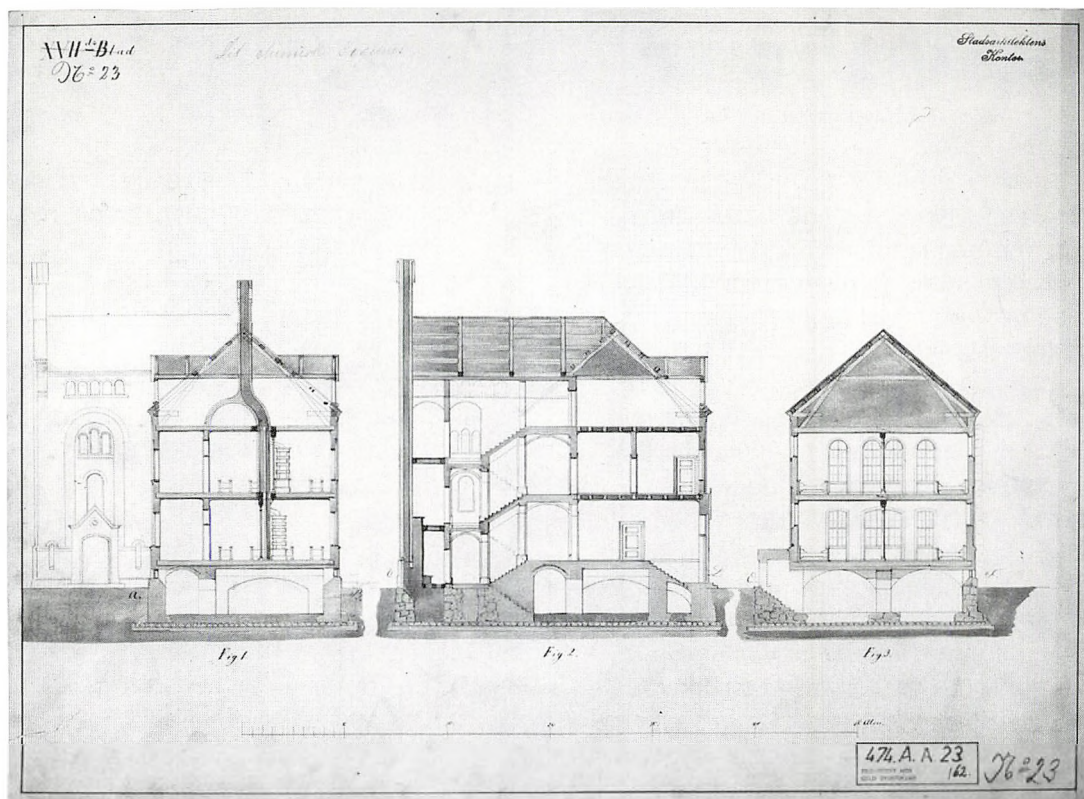
Dette gir en helt annen aldersfordeling enn

Rikshospitalet på Hammersborg. Bygningen blev indviet i 1827 og havde plads til 25 fødende. O. K. Grosch. Usignerede pennetegninger, august 1825. (Oslo Byarkiv)

Fra sagen om tjenestepige Marthe Jonasdatter Kjelback, der i januar 1887 søgte plads på Kristinas fødselsstiftelse. Som far til barnet opgav hun en styrmand Anton Tvedkjær fra Halden, som hun frygtede var omkommet i et forlis i den engelske kanal. (Oslo Byarkiv)

Det Chroniske- eller Byens sygehus med fødselsstiftelsen. Koloreret snit utført af O. K. Grosch. (Oslo Byarkiv)

fødslene i ekteskap. De fleste kvinnene fikk den gang mange barn, slik at antallet fødsler sannsynligvis kulminerte når kvinnene var i slutten av tyveårene og begynnelsen av tredveårene. Noen statistikk over dette for Kristiania finnes imidlertid ikke før i 1901.

38 av kvinnene oppga å være født i Kristiania, seks i den omliggende Aker kommune, mens 101 var fra Østlandet for øvrig. Tyve var fra de svenske grensebygdene, og femten fra Sør- eller Vestlandet. En eneste kom fra Trondheim. Ingen kom fra Nord-Norge eller utlandet utenom de svenske grensebygdene.

De som var født i Kristiania var gjennomgående i de yngste aldersgruppene, og i flere tilfeller var de selv uekte født og satt ut til oppfostring på landet gjennom Fattigvesenet. På en annen side var det enkelte av de utenbys fødte som hadde kommet til byen med foreldrene allerede som barn. Dette rokker imidlertid ikke ved inntrykket av en solid overrepresentasjon av unge jenter som var kommet til byen fra østlandsbygdene for å søke arbeid og tilsvarende underrepresentasjon av fjerninnflyttere og innfødte. De svenske synes gjennomgående å være eldre enn gjennomsnittet, men tallene er så små at man må være varsom med å trekke for kategoriske konklusjoner.

Noen få kom også reisende til byen ens ærend for å føde. Sannsynligvis var det for å rømme unna

skammen. En 21-årig tjenestejente kom fra Bergen åtte dager før hun meldte seg på stiftelsen. Hun hadde tjent hos en sjøkaptein og senere hos en kjøpmann i hjembyen, og blitt med barn etter et forhold med en handelsbetjent. Ei jente, som var oppvokst i Kristiania, hadde reist til Danmark for fem år siden og tjent på forskjellige gårder ved Fredericia. To måneder før hun skulle føde var hun tilbake hos foreldrene i Kristiania.

Visste hvem som var fedre

Jentene skulle oppgi hvem som var barnefaren. Dette var ikke fordi han hadde noen automatisk bidragsplikt. Det kom først i Norge gjennom "De Castbergske barnelovene" i 1915, men fordi fattigvesenet kunne kreve refusjon for sine utlegg til kvinnen dersom barnefaren hadde midler. Det er lite som tyder på at det var umaken verdt å gjøre det i de fleste tilfellene. Fedrene var i stor grad arbeidere, håndverkssvenner, soldater og sjømenn. Og de kunne fort flytte på seg. Det var ikke gitt at oppvarteren på Hotel Frederiks Klub i Fredericia var å finne der om man skulle sende et krav.

I hele 115 tilfeller oppgis barnefaren med fullt navn og bosted eller arbeidsplass. Særlig de yngste og de innfødte Kristianiajentene gir som oftest gode opplysninger. I ytterligere 33 tilfeller oppgis det et

navn, men lite om hvor vedkommende oppholder seg. "Filer Lars Arnesen - reist til Amerika" vil det jo ikke være så lett å kreve refusjon av. Og et ikke ubetydelig antall var nettopp stukket til sjøs eller til Amerika, sannsynligvis for å slippe unna refusjonsplikt og i noen tilfeller sannsynligvis også et sosialt press for å gifte seg med jenta. Bare i et drøyt tyvetall av tilfellene kan eller vil ikke jenta oppgi faren, eller forhøreren har ikke funnet det umaken å spørre.

Så kan man selvsagt spørre: Er den oppgitte barnefaren alltid barnets virkelige far? Eller er det bare en fattigmann som er betalt eller presset av en rik husbond til å ta skylda for hans synder? Det er ingen tvil om at slike "farskap" forekom på landsbygda, men i storbyen Kristiania var nok faren ved at slike "avtaler" ble kjent mye større, rett og slett fordi antallet potensielle arbeidsgivere var så stort at ingen var helt prisgitt sin husbond. Dessuten hadde byen mange humanitære og religiøse foreninger som kjente godt til småfolks kår. Her var det hjelp å få, i motsetning til hos mange av prestene på landet. De var en del av storbondeklassen og sto last og brast med dem. At farskapene for det meste er reelle underbygges også av at barnefaren sjelden finnes i jentas nærmeste naboskap, og slett ikke blant hennes husbonds ansatte. Allikevel må nok de oppgitte navnene på en del av de fedrene som jenta påsto var reist fra byen, tas med forbehold.

Svake sosiale nettverk

De aller færreste "uekte fødseler" synes altså å skyldes overgrep eller arbeidsuhell ved prostitusjon, selv om det sikkert vil være et betydelig "mørketall" her. Den offentlige prostitusjonen ble begrenset ved at bordellene ble stengt i 1884 og helt forbudt i 1888. Men lovforbud medfører som regel ikke at en aktivitet opphører. Den bare "går under jorda". En prostituert vil imidlertid neppe ha presise opplysninger om kundenes navn og adresse eller arbeidsplass i så mange tilfeller. Det er derfor rimelig å anta at jentene gjorde det "frivillig" - eller i det minste ikke mot betaling i de aller fleste tilfellene, og at barnefedrene var noen de kjente godt.

Kvinnene er, som nevnt, i de aller fleste tilfellene tjenestejenter, "piger". Dette var et yrke som i liten grad tiltrakk bedremanns døtre, men heller ikke arbeiderklassens døtre søkte i særlig grad dette utkommet. Fabrikkarbeid var bedre betalt. Fedreyrker som husmann, gårdbruker, snekker, sjømann, bakersvenn og vognmann er mer typiske for "pigene" opphav. Det var imidlertid også her viktige skiller. I de beste hjem tok man piger fra småborgerlige hjem i kystbyene. Ei jente med brei romeriksdialekt måtte nok heller se seg om etter en post hos en håndverksmester eller en

småhandler. Og mange var rett og slett dratt til slektninger i byen og gikk til hånde i huset der inn-til de fikk en bedre plass - eller et ekteskapstilbud. Det er ikke pigene i de beste hjem som havner på friplass på Fødselstiftelsen, heller ikke de nyankomne fra landet. Den typiske klienten er ei jente som har hatt tjenestepost i flere år og ofte flyttet fra post til post; altså det lavere skikt av langtids-travere i bransjen, om man skal driste seg til å bruke slike betegnelser. Og det som karakteriserte disse var at de i praksis var omtrent rettsløse i forhold til sine arbeidsgivere og at de ikke eide mer enn det de sto og gikk i. De "uekte" fødselene, eller mer presis, at man ikke gifter seg med den man elsker, kan derfor sees på som et fattigdomsproblem.

De aller færreste av disse jentene hadde sine foreldre i Kristiania. Tvert imot karakteriseres de ved at de synes å mangle sosialt nettverk der. Marthe fra Glava hadde ei søster som tjente i Drøbak. Hadde hun i det hele tatt noen nære bekjente i Kristiania? I de fleste tilfellene hadde jentene kommet til byen nettopp for å søke huspost, og flyttet fra den ene arbeidsgiveren til den andre, ofte med få måneders mellomrom.

Noen år med slik arbeidsvandring var vanlig. De fleste kom seg ut av det ved ekteskap, andre ved at de fant en god arbeidsgiver som de slo seg til ro hos. Særlig i hjem med større tjenerskap kunne enkelte være godt oppi årene.

De aller fleste "uekte" svangerskapene oppsto blant tjenestejenter tidlig i tyveårene, altså i den alderen disse normalt søkte seg ut av yrket og til et ekteskap. Hvor mange av jentene som var blitt forespeilet ekteskap av den mannen de gikk til sengs med, sier dessverre ikke forhørsprotokollene noe om.

En undersøkelse av barnefedrenes økonomiske og sosiale stilling ville også vært interessant. Det umiddelbare inntrykket preges av at de synes å være uetablerte, og i de fleste tilfellene heller ikke økonomisk i stand til å etablere seg med familie. Antallet "uekte" fødsler må derfor ikke bare sees på som et slags barometer for den alminnelige seksualmoral, men også som et produkt av et samfunn med mange fattige og med stor geografisk mobilitet og tilhørende svake sosiale nettverk. Hvordan det gikk med Marthe Kjelback og barnet hennes vil det være vanskelig å finne ut av. Barnet ble ikke døpt ved Fødselstiftelsen, slik mange av barna ble, og hennes siste kontakt med Kristiania fattigvesen skjedde i mai samme år. Da fikk hun medisiner og fire kroner av en fattigforstander. Resten får vi bare gjette oss til. Men resten av Marthes livshistorie kan nok finnes - i et eller annet arkiv.

Det er faktisk ikke nemt at finde billeder af kærestepar, der oven i købet holder om hinanden fra 1920'erne og 30'erne. Men de findes.

(Foto: Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet.)

TO mennesker MØDES

"Det kunne man gøre dengang. Jeg har gjort det mange søndage, hvor vi havde spillet fodbold både formiddag og eftermiddag. Når jeg så var færdig, så tog jeg cyklen og afgang. Hvad kan man ikke gøre, når man er forelsket."

Forelskelse gør én både vanvittig og stærk. Den unge mand i ovenstående citat havde sin kæreste i Middelfart, hvor hun var sygeplejerske på sindsygehospitalet. Om søndagen gjorde han turen på cykel fra Vejle til Snoghøj og derfra med båd over til Middelfart: "Så fik vi en kop kaffe, og så sludrede vi lidt og klemte hinanden lidt og så afsted igen tilbage til Vejle." En pæn tur - ikke mindst efter en fodboldkamp - men det var altså ikke til at holde ud at skulle undvære den udkårne længere. Citatet er fra et interview, som Vejle Byhistoriske Arkiv foretog omkring 1990. En lang række ældre vejleensere blev interviewet om især deres arbejdsliv, men de mere personlige forhold var man selvfølgelig også nødt til at komme ind på. Og dermed altså også det der med kærligheden. I langt de fleste af interviewene omtales disse forhold kun ganske sparsomt. Det bliver nævnt, at personen var blevet gift, og parret havde fået børn osv., men en

omtale af forelselsesperioden er det svært at fravriste disse tekster. Det er naturligvis en skam, men fokus var jo altså på arbejdslivet, og interviewerens var sikkert ikke så opmærksom på, at nogle mere udfoldede udtalelser om forelskelse og kærlighed kunne være spændende at have i en anden sammenhæng.

Heldigvis er der dog enkelte interviews, hvor sværmeri, forelskelse osv. dukker frem. Dem skal vi se lidt nærmere på her.

Den cyklende ungersvend besøgte sin forlovede i Middelfart i 1932. Et stykke tid tidligere havde de mødt hinanden:

"Ja, det var i grunden så mærkeligt, for hun var sygeplejeelev på Vejle Sygehus, og så kom hun ned til vores nabo nede i Havnegade. Så kom hun derned en lørdag, og så var der ingen hjemme. Så siger min mor, som havde et meget stort hjerte, at hun kunne komme ind at få en kop kaffe, og så kunne hun vente, til jeg kom hjem, for så kunne jeg følge hende hjem. Jeg kom jo hjem, og der sad en sød ung pige i stolen, og jeg blev jo præ-senteret for hende. Jeg lovede hende, at jeg nok skulle følge hende hjem, og det var pænt helt op

til sygehuslågen første gang. Det var pænt farvel og godnat, men det blev så til, at det blev en vane."

De to blev gift i 1937, året efter fik de en søn, og igen et år efter en datter. Ægteskabet varede indtil 1980, hvor konen døde.

Det der med at følge en pige hjem forekom helt naturligt, og kunne altså godt være begyndelsen på et kæresteforhold. Det kan en anden interviewperson fortælle om, idet han på den måde mødte sin kommende kone i krigens slutning. "Første gang, vi mødte hinanden, var i 1944. Min kone tjente i Mølholm, og så var hun på vej ned i byen, og pludselig blev der en skudepisode nede i byen, og de to veninder kom fra hinanden. Min kone løb om i Dæmningen, fordi hun ikke turde gå derop, fordi der var sådan en uro med alle de tyskere. Så kom hun forbi apoteket og gik ned ad hovedgaden. Da hun kom til Paladsporten, stod jeg der sammen med nogle kammerater. Så sagde hun, at hun altså ikke turde gå hjem til Mølholm. Så sagde jeg: "Nu skal jeg følge dig hjem." Så fulgte jeg hende hjem, men så gik der nogle år, og det var da efter krigen, og efter, at jeg havde været inde som soldat, at vi så hinanden igen." De to blev ægtepar i 1951.

Man kunne jo også være heldig, at der var en passende partner ret tæt på. Denne unge mands bror var blevet gift med en pige, som også havde en lillesøster:

"Så var vi i byen en lørdag aften, så mødte jeg hende. Jeg stod og gloede der ved Tønnesgade og Landmandshotellet, så kom hun lige forbi, og så kom vi i snak. Så siger jeg til hende: "Vil du med til bal?" "Bal! Så skal jeg da hjem og klædes om." "Det behøves da slet ikke for min skyld", sagde jeg. "Du skal da ikke tro, de er så fine derovre, hvor der er bal. Det er almindeligt ovre i Bygningen, det er almindelige folk. Du har nederdel, bluse og trøje på, hvad vil du så hjem og klædes om for? Kom du nu med." Hun kom med, og de to blev senere gift.

...og vi var jo ude at more os

En anden ung mand fortæller om, hvordan han mødte sin udkårne på en af fjordbådene på Vejle Fjord: "Det må have været omkring 1940, det var vist før krigen. Vi var på en aftentur ude på Ulbækhus. En sejltur med dans og fest derude. Der var hun også ude, men jeg mødte hende faktisk først, da vi sejlede hjemad. Vi var jo fire gutter, og vi var jo ude at more os. Dengang vi så sejlede hjemad, så sad hun derhenne sammen med en veninde, og så kan det da godt være, at jeg havde fået lidt at drik-

ke den aften. Det har jeg temmelig sikkert. Så gik vi jo hen og holdt lidt skæg med dem, og så har vi kendt hinanden siden. Nej, så gik der nok et år eller halvandet år, inden vi mødtes igen.

Det har nok været før krigen. Det var dengang dampbådene gik derud til Fakkegrav, og Ulbækhusturen var vi også med på flere gange. Det var faktisk en fredagstur, de arrangerede, med bal. Så tog vi derudefra ved midnat og sejlede ind til Vejle."

Efter dette første møde på fjordbåden i den lyse sommernat gik der altså omkring et års tid, inden de to blev kærestere. De så måske nok hinanden nogle gange, men endelig blev de da forlovede, og det var de i fire år. I marts 1944 blev de gift, og det var også på tide, for allerede i juni samme år kom det første barn. Indtil de blev gift, boede han alene på et værelse, mens hun boede hjemme hos forældrene. Hendes arbejde i huset hos en lokal fabrikant var dog så frit, at de sagtens kunne mødes af og til. Det meste af eftermiddagen havde hun fri, og også ofte både lørdag og søndag. Da de så var blevet gift, flyttede hun ind til ham, og ½ år efter fik de et baghus hos en nabo at bo i. 9-10 måneder senere fik de så en rigtig to-værelses lejlighed.

Konen havde haft arbejde i huset, men stoppede som så mange andre med at arbejde ude, da de blev gift. Hun blev ved med at gå hjemme, mens børnene var små. De fik fire børn, og da den yngste var 12, kunne hun begynde at arbejde ude igen.

Det kunne selvfølgelig også være lidt mere eksotisk, som kvinden, der mødte sin udkårne i et omrejsende tivoli. Sympatien var så stor, at han hoppede af og blev i Vejle. Parret flyttede endda sammen, inden de blev gift i 1945. Dét var usædvanligt, men hun havde i det hele taget ret frie forhold med forældre, der ikke blandede sig i hendes færden. Parrets bolig var pigens værelse, og der boede de, indtil de havde tre børn, og først i 1954 fik de mulighed for at flytte i en 2½ værelses lejlighed.

Der er naturligvis forskellige måder at møde sin fremtidige ægtefælle på. En fortæller, at det ikke var fordi de mødtes til noget bestemt, men de var begge to fra Vestbyen, og så kom det henad vejen. Så begyndte man at gå i biografen sammen og bagefter hjem til enten den ene eller den andens forældre. Efterhånden blev man forlovet, og på et tidspunkt blev man så gift.

En anden af interviewpersonerne, igen en mand, fortæller, at han mødte sin kommende hustru til bal i Skyttehuset. Året var 1925, men vi skal helt frem til 1933, før de blev gift. Tiden brugte de til i

al ærbarhed at mødes hos hinanden og til at samle udstyr sammen, så det meste af hjemmet var parat, da brylluppet endelig fandt sted. Som regel stoppede kvinden med at have udearbejde, da hun blev gift. Så var det hjemmet og børnene (og manden), der skulle passes. Der var dog undtagelser, som den kvinde, der mødte sin mand i Vejle Idræts Forening, hvor de dyrkede håndbold og atletik. Hun fortsatte med at arbejde, efter at de var blevet gift i 1950, og også i forbindelse med fødslen af de to børn, var hun ret hurtigt tilbage på sin plads på arbejdsmarkedet igen.

Jeg var overhovedet ikke forelsket i ham

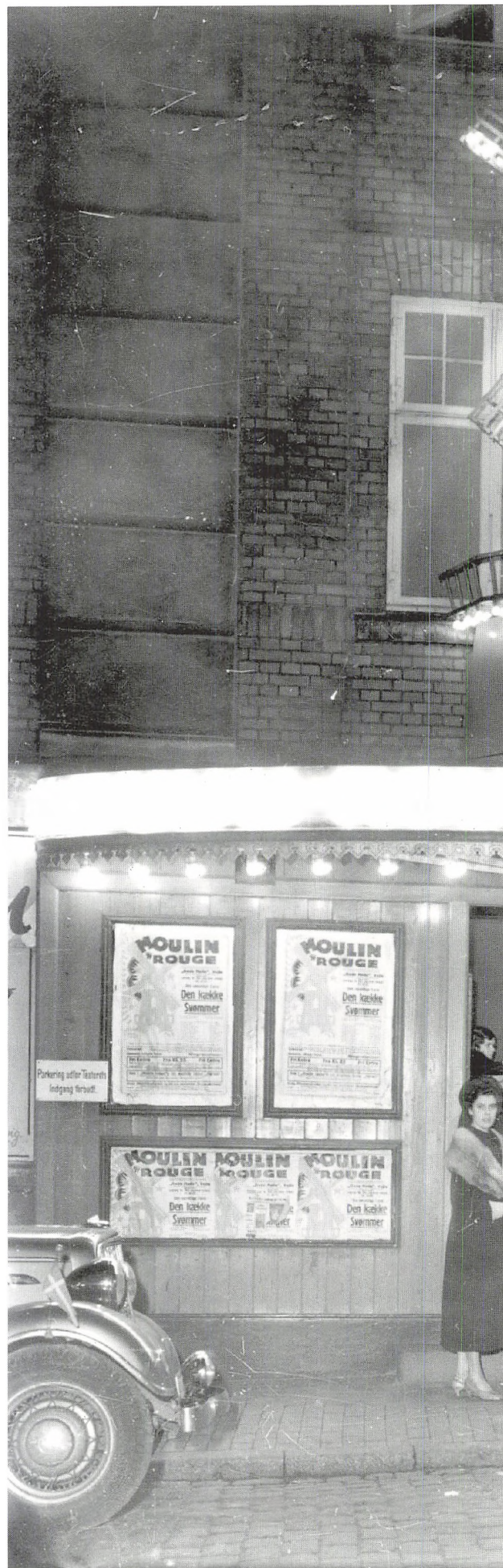
I de eksempler på beretninger om, hvordan nogle vejlensere mødte deres udkårne, har vi opretholdt anonymiteten. Ikke fordi, der egentlig bliver sagt nogle ting, som interviewpersonerne ikke vil stå ved, men fordi disse forhold trods alt opfattes som noget, der hører privatlivet til. Og hvad kan det interessere andre? Men som historikere er vi naturligvis interesserede i alle forhold i menneskenes liv i fortiden, så hvorfor ikke også kærligheden? Det har dog alligevel været det mest rimelige at holde anonymiteten.

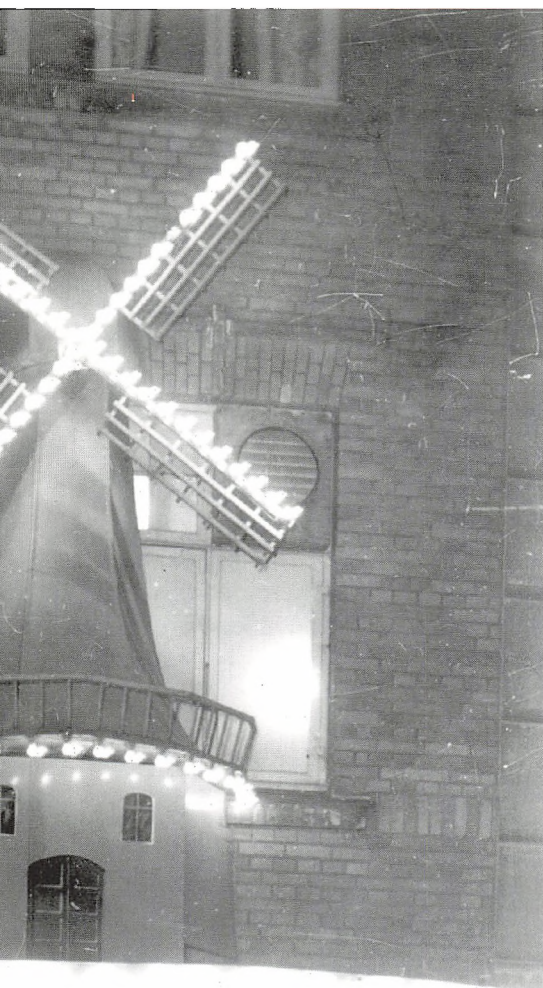
Som afslutning kan der være grund til at nævne en erindring, der ikke er anonym, og som generelt ikke lægger fingrene imellem. Vi er stadig i Vejles arbejderklasse:

I 1989 udkom Dagny Jensens erindringer "En bange mus" - en fremragende skildring af en arbejderkvindes liv. Dagny Jensen er ærlig i sin skildring, og lægger ikke fingrene imellem i sin karakteristik af de mennesker, hun har mødt. Dagny Jensen beskæftiger sig selvfølgelig også med kærligheden. Hun havde sværmet lidt med et par fyre, men ved mødet med Asger en sommer på Hvidbjerg havde hun - faktisk uden at hun vidste det - fundet den, hun skulle dele livet med. "Var det forelskelse ved første blik? Nej, overhovedet ikke. Jeg kendte ham godt af udseende. Han var kontorlærling på Brødrene Abrahamsens Confectionrefabrik. Men det jeg godt kunne lide hos ham var hans ligefremme måde at være på. Altid den samme. Med det samme, han så mig på Hvidbjerg, sagde han du til mig, og jeg kunne helt være mig selv over for ham. Var overhovedet ikke genert.

Ret snart efter vort første møde sås Asger og jeg også i ugens løb, selv om det slet ikke var min mening, at det skulle vare ved for bestandigt. Jeg var jo overhovedet ikke forelsket i ham, og kunne heller ikke mærke, han var det i mig. Men jeg kunne lide hans gode humør, og det, at han var så nem at være sammen med.

Det varede længe, inden han kyssede mig, og gik vi en tur, så var det ikke noget med, at han tog min

Moulin Rouge, eller Røde Mølle, et af Vejles kendteste forlystelsessteder, hvor man gik hen for at danse - og måske møde sin tilkommende. Men man kunne godt komme til at stå lidt i kø for at komme ind. (Foto: Johs. Rønvig. Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet)

Sværmeriet, forlovelsen - og så bryllup. Billedet af brudeparret er fra 1920'erne. (Foto: Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet)

På søndagstur til et hyggeligt sted, hvor man kunne drikke sin kaffe med kæresten i det fri. Billedet er formodentlig taget på Munkebjerg ved Vejle. (Foto: Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet)

hånd eller gik med armen om mine skuldre. Jeg havde overhovedet ikke følelsen af, at han var forelsket i mig."

Men Asger var jo forelsket i Dagny på sin egen stille facon, og de blev nu ved med at komme sammen på trods af enkelte skærmydsler, Asgers fodbold og hans krævende mor. I tre år kom de sammen, inden de endelig blev forlovet grundlovsdag 1938. Ringene kostede den nette sum af 65 kr., og begivenheden blev fejret med en cykeltur til Lillebæltsbroen.

Inden det herefter kunne blive til bryllup, måtte der dog samles lidt udstyr sammen, f.eks. blev en hel del af møblerne købt og betalt - og derefter opmagasineret - og der skulle findes en passende (billig) lejlighed, inden der kunne blive tale om giftermål. Så forlovelsen varede mere end to år; den 12. oktober 1940 blev Dagny gift med Asger.

"Var jeg en lykkelig, nygift kvinde, da jeg endelig blev gift? Nej. Nygift var jeg, men ikke lykkelig. Tit, når jeg havde tænkt på, at vi slet ikke passede sammen, havde jeg tænkt: Når vi bliver gift, bliver alt anderledes. Intet blev anderledes. To dage holdt vi hvedebrødsdage, så var alt som det hele tiden havde været i vor forlovelsestid.

I sin tid havde han ganske langsomt vakt mig til kvinde. Nu var jeg kvinde, men fik ikke lov til ret tit at være det. Kærtegn, ømhed, søde ord - og sex. Det var bare ikke ham. Det første aldrig. Det sidste sjældent.

Nå - hvad havde jeg at beklage mig over. Han drak ikke, kun når vi var ude eller havde sammenskudsfest, som unge tit har. Jeg har aldrig set ham fuld. Han var sober i sin tankegang. Han var - og er - hvad jeg vil kalde et fint menneske, der aldrig kunne gøre noget tarveligt. Han var altid i godt humør. Han var ikke nærig. Efterhånden overlod han af sig selv sin løn til mig, som sørgede for, at alt blev betalt, og han blandede sig ikke i mine dispositioner. (Han duede nu heller ikke til selv at handle):" (s. 156)

Ja, således kan kærligheden komme til udtryk på så mange måder - også når man kigger i de erindringsglimt, som der gemmes så mange af i landets lokalhistoriske arkiver - og om det nu udtrykkes på den ene eller den anden måde, så får kærligheden jo altså verden til at dreje rundt, og historiens aktører bliver vanvittige nu og da. Heldigvis!

Af Poul Porskær Poulsen

Kærlighed, jernbaner

I et tidsskrift for jernbaneinteresserede kunne man for nogle år siden finde følge afskrifter:

Fredericia, den 20/3 1922

[adresseret Tommerup station]

Da man har erfaret, at der i Restaurationen ikke længere sættes 20 Øres Smørrebrød frem, fordi Indehaversken, frk. Posselt, mener, at det ikke kan betale sig, idet Afsætningen har vist sig at være for ringe, bedes Stationen meddele Restauratricen, at hun ikke kan fritages for Forpligtelsen hertil. Det bedes derhos paaset, at Forpligtelsen overholdes."

Og:

"Fredericia, den 25/10 1922

2' Distrikt

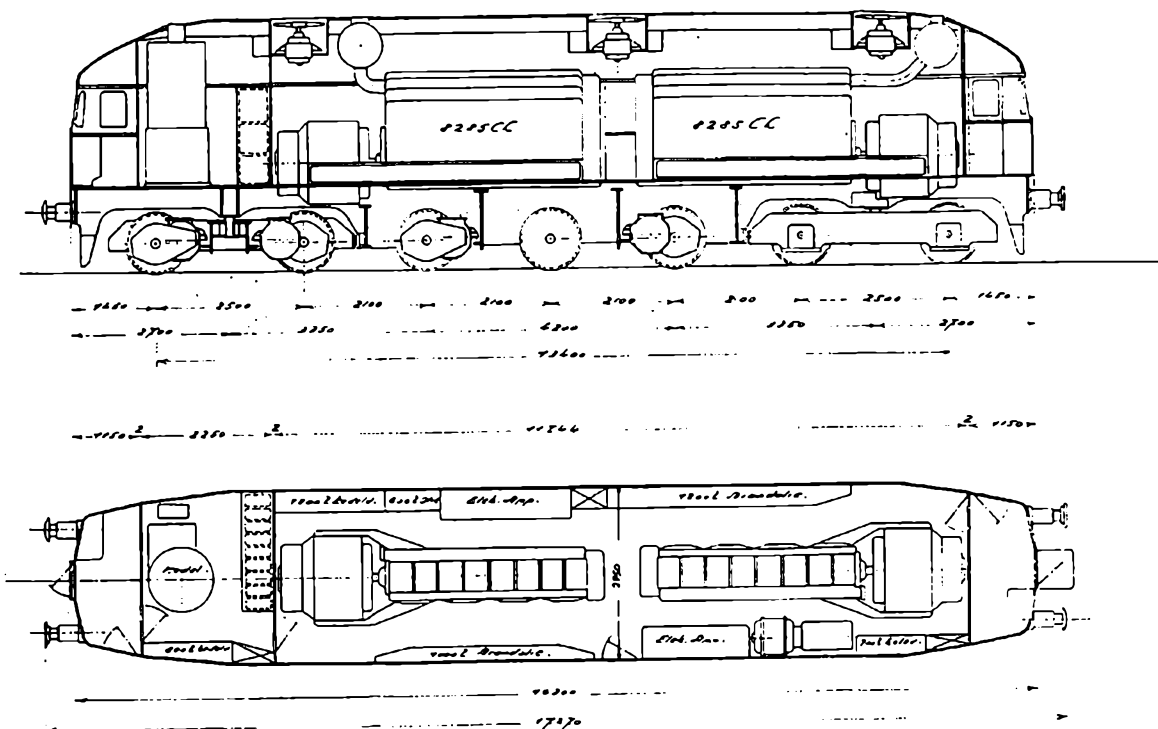
"Sektionen tillader sig herved at meddele, at Lokomotivdrejeskiven i Strib har været utjenstedygtig siden i Gaar og først ventes istandsat i Løbet af i Morgen Torsdag. Maskinerne af Litra D og K drejes på Færgerne, medens de Maskiner af Litra P og R, der benyttes, drejes i Odense."

Afskrifterne var foretaget på grundlag af nogle brevkopibøger fra DSBs trafiktjeneste i Fredericia, som privatpersoner var kommet i besiddelse af. Og disse afskrifter var ikke de eneste. Faktisk blev der i bladet afskrevet et hundredetal af breve i en artikelrække, der under titlen "De gode gamle dage" var et fast indslag i mange år. Et spørgsmål kunne måske være: Hvem kan/kunne det interessere? Men interessere må det have gjort, for artikelserien, der selvfølgelig også kunne hjælpe en nødlidende redaktør i betrængt situation, fortsatte og fortsatte.

Til Bækmarksbro og Vladivostok retur

På samme måde kunne man imidlertid også spørge: Hvorfor tilbringer mange mennesker halve liv med at afskrive eller indtaste oplysninger fra kirkebøger og folketællinger? Hvorfor er et lille skillingsmærke med en kedelig farve, men mange takker så interessant? Hvorfor går nogle med liv og sjæl op i at istandsætte en gammel folkevogn? Hvorfor er der nogle, der bruger hele deres formue på at følge et fodboldhold jorden rundt? Hvad får folk til til at gå i gang med at redde en gammel damptrømler fra Viborg Amts Vejvæsen fra ophuggeren? Hvorfor er vi mange,

og arkiver?

Når man ser på, hvor mange publikationer, der er udkommet om danske jernbaner, skulle man tro, at alt materiale var trawlet igennem forfra og bagfra. Men i arkiverne er der stadig masser at hente for den ihærdige. Fx. dette forslag fra 1938 til et nyt danskbygget, dieselelektrisk lokomotiv, der fik projektbetegnelsen MY. (Rigsarkivet: DSB, Maskinafdelingen, pk. nr. 312 j.nr. XIV 38, 1)

der ikke bare elsker at smide fiskesnøren i vandet, men som også hvert år ved forårstid sørger for at få fat i det nye udstyrskatalog, ja, som måske køber jubilæumsudgaven med optryk af de sidste 25 års katalogers forsider?

Svaret er både kompliceret og meget enkelt. Det sidste, fordi der i hvert enkelt tilfælde er tale om en hobby, som er frit valgt. og hvor man med et moderne udtryk kan opnå en helt særlig kompetence enten alene som 100-meterløberen eller i fælleskabet som på fodboldholdet. Godt iblandet en stor portion samlermani - og sikkert meget mere. Samlermanien, hobbyen, det alternative fællesskab, jagten efter unika osv. dyrkes som bekendt i og uden for utallige foreninger af masser af mennesker. En af disse grupper udgøres af jernbaneentusiastene, der i modsætning til de øvrige nævnte, faktisk af og til frekventerer arki-

vernes læsesale. Men hvorfor nu egentlig denne interesse for tog og skinner - og ikke fx frimærker - og hvordan hænger det sammen med arkiverne?

Først interessen: Er det fascinationen af de lange skinner, de skinner, der fra Brande eller Bækmarksbro står i direkte og ubrudt forbindelse med Berlin, Paris, Rom, Athen, Istanbul, Vladivostok, Peking, Klampenborg, Tarm og Lemvig? Eller er det tidligere tiders sidebaneslogan: "Skønhed De ikke aner, findes langs private baner," der endelig virker? Kan det være fascinationen af den synlige kraft symboliseret i lokomotivet, hvad enten det drives frem ved simple midler som vand og kul eller med mere sofistikerede drivstoffer som benzin, diesel eller el? Eller et system, der med skinner og køreplaner er bundet sammen i systemer, der kan overskues, og som også mere eller mindre er en del af vores alles fælles dagligdag? Er

det fælleskabet i klubben? Behovet for at lege? Måske at skaffe ny viden? Redde det historiske og bevare for eftertiden? Sikker nok hverken eller, men en kombination af mange ting og nok også noget helt andet.

De kører med gamle tog!

Kendsgerningen er imidlertid, at et ret stort antal mennesker har tog og jernbaner som hobby, og at mange gerne vil se, læse om, køre med og underholdes af noget, der især har med gamle tog at gøre. Det betyder bl.a., at det historiske moment er yderst fremherskende i netop denne hobby, som ikke mindst sigter mod at rekonstruere en del af fortiden. Det giver sig forskellige udslag.

Masser af mennesker har i forskellige grader en interesse for tog og jernbaner, og en del af dem er organiseret i et utal af klubber. Der er endda specialklubber for alle mulige subkategorier af tog som fx industribaner med en bestemt sporvidde. Hvad laver de så i klubberne? Groft sagt kan det opdeles i nogle hovedformål:

Et stort antal klubber indkøber, restaurerer og kører med gammelt og ældre jernbanemateriel, der helst skal kunne sammensættes i tidsmæssigt autentiske serier efter de epoker, de blev benyttet i. For det brede publikum køres der en række veteranbane- eller museumstog, hvorved der kan tjenes penge til den fortsatte virksomhed og restaurering m.m.. Enkelte klubber gør desuden meget ud af stationsmiljøet og har fx i Bandholm gjort en stor indsats for at skabe et autentisk jernbanemiljø. Fælles for begge dele er at vogne, lokomotiver m.m. skal føres tilbage til eller genskabes så tro mod originalen som muligt, og hertil kræves dokumentation for processer, der kan være foregået for langt over 100 år siden.

Andre klubber koncentrerer sig om at opbygge "korrekte" modelbaneanlæg. Også i denne sammenhæng er der stort behov for dokumentation, for kilder til livet på jernbanen før og nu.

Fælles for klubberne er klublivet. Formålet er selvfølgelig at samles og være fælles om en hobby, men det kan også være samling om formidling af viden:

Det kommer til udtryk på flere planer: Fx ved udgivelse af tidsskrifter, der både rummer artikler med formidling af indsamlet viden. Indholdet kan også have form af kildeudgivelser som indledningsvis nævnt eller i form af originaltegninger af tog, huse, signaler osv. I nyeste tid er der begyndt at dukke

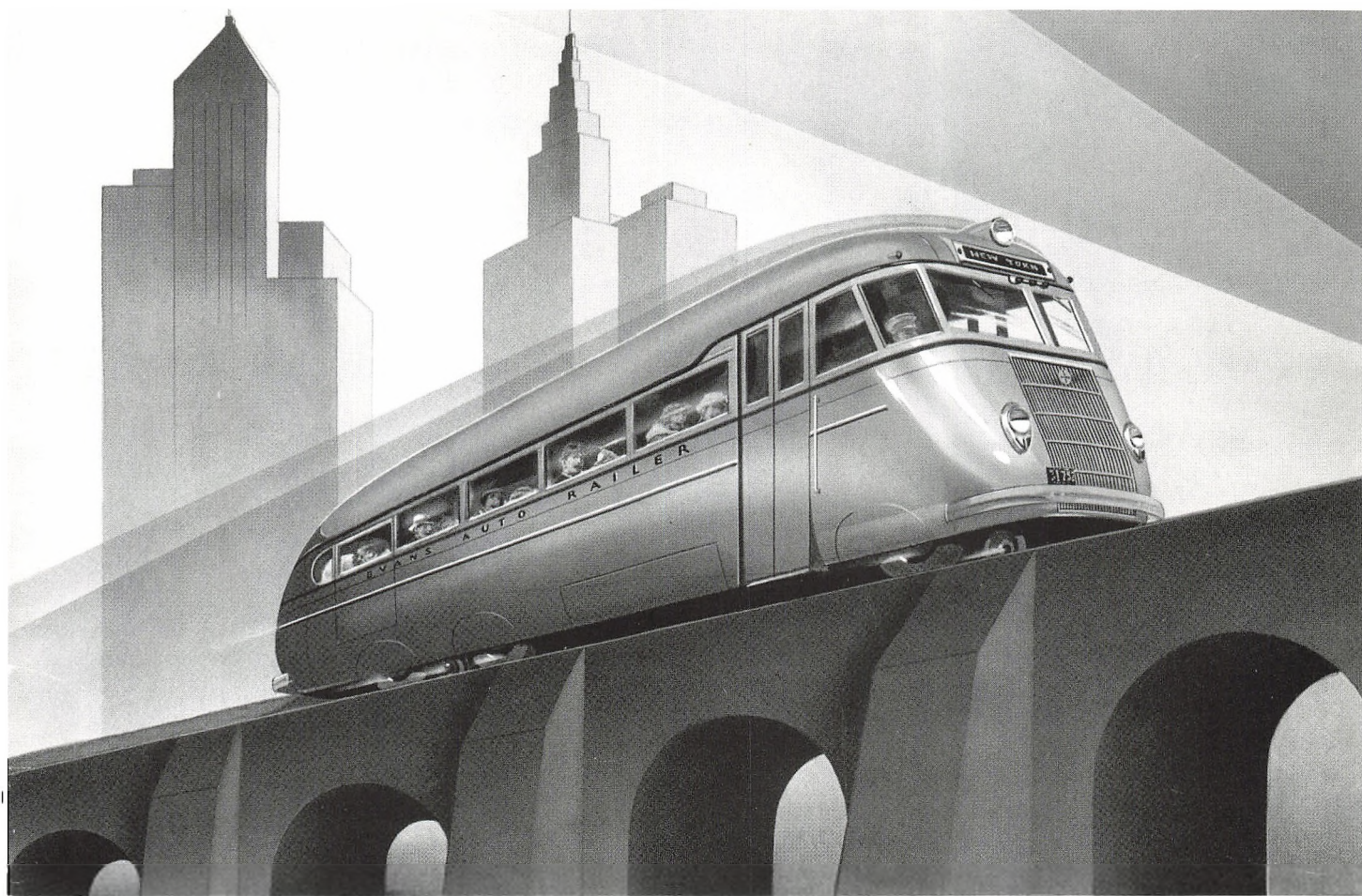
elektroniske søgebaser op. Fx en dansk klubbase, der henviser til ikke mindre end 35000 artikler om jernbaneemner.

Arkiv eller samling?

Ønsket om at formidle viden kommer også til udtryk ved opbygning af arkiver, som de kaldes. Og hvad der ikke findes af "arkiver" inden for jernbanekredse, er ikke godt at vide. Ofte er det store billedsamlinger, der er tale om. Men det kan også være samlinger af køreplaner, driftsberetninger, cirkulæresamlinger og andet trykt materiale og måske også en samling utrykt materiale, altså autentiske unika og det vi i branchen forstår ved rigtige arkivalier. Faktisk befinder der sig ikke så få rigtige arkivalier rundt om i landet: Typisk har en klub eller en person måske fået overdraget noget materiale ved en af 1960'ernes utallige banelukninger, og i andre tilfælde er det lykkedes at få fat i papirer og materiale, som "levende" baneforvaltninger ikke længere har ment at have brug for. Det korte og lange er, at der rundt om i jernbanehobbyverdenen befinder sig et stort materiale, der er samlet sammen af interesserede. Det vogtes der nidkært over. Sigtet er helt klart at komplettere bestående viden og i det hele taget at skaffe en så fuldstændig viden som mulig om et givet emne. Her er arkivalier efterspurgt.

Flere af klubberne, men også enkeltpersoner har gjort og gør desuden en stor indsats for at udgive bøger og artikler om jernbaner, og ikke mindst jernbaner, der er forsvundet for meneskealderne siden. Der er endda oprettet en særlig forening for aktive jernbaneforfattere, ligesom der også findes et særligt jernbaneforlag. Det udsender et større antal titler hvert år, men det er langt fra alene om markedet. Både kommercielle og private forlag er også inde i billedet. Tilsyneladende kan det hele sælges.

Kravene til udgivelserne er store, i hvert fald når det drejer sig om det, der er hovedinteressen: lokomotiver, vogne og banestrækninger. "Nummerfolket" kan fejre triumfer, når det kan påvise, at en vogn, vognkasse eller lokomotivkedel er blevet omnummereret eller sat sammen med andre "numre", eller hvis man dokumentere, at et givet lokomotiv enten ikke har eller faktisk har kørt på en bestemt strækning på et givet tidspunkt. Fast står, at i den omfangrige litteratur om jernbaner, der er udkommet de sidste 30 år, kan man finde nøjagtige beskrivelser af bygninger, spor, signaler m.m. som det har set ud til næsten enhver tid. Der er eksempler på baner, om hvilke der er udgivet op til tre bøger, dels som udtryk for at der har været mange fonde at øse af, dels som udtryk for ønsket om at være så komplet som muligt - i hvert fald

EVANS *Dual-purpose Streamlined* AUTO-RAILERS

inden for det ofte meget snævre sigte, der er bøgernes.

Arkiverne og autenticiteten

Også i den sammenhæng er kravene til og ønskerne om autentisk dokumentation store. I vid udstrækning handler det altså om viden og om dokumenteret viden og om en komplet viden. Det er derfor her, arkivinstitutionerne så at sige kommer ind på banen. Vel har jernbaneentusiasten ofte ikke noget særligt forhåndskendskab til de danske arkiver, men de har som regel en fantastisk detaljeret viden om det, de nu søger yderligere informationer om. De har også ofte konkrete grunde til at søge. Det gælder garanteret den gæst, der for nyligt efterlyste materiale om, hvor danske damplokomotiver har været stationeret, og hvordan der er flyttet rundt på dem i efterkrigstiden. Eller den gæst, der gerne vil se tegninger af fynske stationer, formentlig med henblik på genopførelse på en modelbane.

Det er ikke altid, vi på arkiverne er klar over, hvad informationerne skal benyttes til. Men det kunne

Jernbanearkiver er også andet end kedelig korrespondance. Her er et eksempel på, hvad et amerikansk firma kunne tilbyde kriseramte danske sidebaner i 1930'erne. Kataloget er fremsendt via Udenrigsministeriet til DSB i 1939. (Rigsarkivet: DSB, Maskinafdelingens Arkiv pr. nr. 246, j.nr. VI, 7)

være i forbindelse med restaurering af en gammel jernbanevogn, hvor inventaret for længst er gået op i røg eller ændret til noget nyt. I den situation kan arkiverne måske være den eneste kilde til belysning af, hvordan de originale håndtag, sofaer, lamper osv. så ud. Men det kunne også være - selv om det ikke er tilfældet så ofte - som grundlag for en artikel eller bog og forsøget på at give et svar på spørgsmålet hvorfor. Hvorfor nedlagdes den og den bane på det og det tidspunkt? Hvorfor gjorde statsbanerne ét og privatbanerne noget andet? Hvorfor? Hvem? Hvornår? Hvordan? I hvilken sammenhæng?

Mange oplysninger kan findes i de samlinger, klubberne eller enkeltpersoner allerede har opbyg-

Jernbanehistorie handler også om andet end lokomotiver og vogne, køreplaner og billet-salg, stationer og trinbrætter. Fx. trafikpolitik og almindelig, politisk og samfundsmæssig historie. Det er Svikmøllens herlige illustration fra 1934 et glimrende eksempel på.

get. Men de egentlige arkiver kommer man ikke helt uden om: På de lokalhistoriske arkiver findes et stort billedmateriale, som mange entusiaster da i øvrigt også har forsøgt at lave oversigter over. Her findes i en række tilfælde også erindringer om livet ved banen, og i flere tilfælde kan man via DANPA og internettet finde fragmenter eller ligefrem hele arkiver fra tidligere tiders privatbaner. I Statens Arkiver finder man også et stort antal privatbanearkiver og så selvfølgelig arkiverne fra de statslige jernbanemyndigheder. Det er jernbanekommissariaternes, Jernbanetilsynets og DSB arkiver, der findes her sammen med tegninger fra de gamle private sjællandske baner foruden en imponerende samling af personaleakter.

Helt let at finde rundt i, hvad disse jernbanearkiver rummer, er det imidlertid ikke, og ofte indeholder de ikke umiddelbart de oplysninger, som entusiasten, der fx vil vide alt om lokomotivstationeringer, er interesseret i. Bevaret er nemlig især de administrative arkivalier i form af journalsager om planlægning, udførelse og kontrol m.m., mens oplysninger om de daglige rutiner ikke på samme måde har givet sig nedslag i "sager". Men alligevel kan det lade sig gøre at spore mange forhold. Men det kræver, at brugeren sætter sig ind i arkivsystemerne og især den måde, som sagerne blev skabt på i sin tid. Det er en svær opgave, fordi stoffet selvfølgelig er organiseret i de strukturer, arkivskaberen i sin tid lagde til grund og ikke ud fra den viden, vi har i dag, eller de søgeønsker, vi måtte

have. Det er også svært, fordi en mere systematisk afsøgning ikke som i de private samlinger kan klares med et eller enkelte opslag. Måske skal man endda søge i adskillige arkiver, nemlig ud fra overvejelser om, hvem der agerede, hvem der var aktør i en given sag osv.

Arkiver og jernbaner: Jo vist

Men det er ofte her, man skal ind, hvis man skal dybere ned i substansen. Ikke bare skal arkiverne benyttes, når der er brug for at komplettere oplysnings- og nummerrækkerne; det er også her, man må til, når svaret skal gives på spørgsmålet hvorfor. Ikke mindst det svar er interessant, og interessen herfor er der da heller ikke forbeholdt entusiaster og hobbyfolk. Faktisk tværtimod. Også generelt teknologiinteresserede er nemlig med her, ligesom den historiske og samfundsvidenskabelige forskning ofte kan benytte og benytter arkivalier om jernbaneforhold med stort udbytte. Det gælder hvad enten vi taler om aktuelle samfundsforhold eller den politiske, forvaltningsmæssige, erhvervmæssige og sociale historie. På mange måder er jernbanerne og organiseringen af dem nemlig et godt spejl af samfundet og de politiske beslutningsprocesser m.m.

Kærlighed, jernbaner og arkiver? Nej vel, men fascination og jernbaner, jernbaner og hobby, hobby, entusiasme og viden, erkendelse og arkiver, arkiver og jernbaner, jo vist.

Af Steen Ousager

DEN FORBUDTE *kærligheds* FRUGT

Kærlighedshistorier er der masser af i arkiverne. Tilmed er det virkelige historier, som ved første øjekast fuldt ud lever op til de morten korchske kli-cheer om den forførte tjenestepige og den svigefulde gårdmandssøn, som løber fra ansvaret. Fælles for historierne er, at kærligheden fik konsekvenser. Der blev født et barn, som skulle forsørges. Og for myndighederne var forsørgelsen af dette barn værd at beskæftige sig med. For skulle barnet ikke komme til at lægge det offentlige til byrde, var det vigtigt at få slået fast, af hvem og hvor meget der skulle betales. På den måde kom kærligheden også til arkivalisk at sætte frugt. Et par faderskabsager danner grundlaget for de to kærlighedshistorier i artiklen.

Den velvoksne ungkarl og husbestyrerinden

Ude på Thisted Mark i Astrup Sogn i Himmerland boede Jens Peter, og det havde han forresten gjort hele sit 50-årige liv. Indtil for nylig havde han boet alene i sit lille Stenbrohavehus med et par svin, en ko og hønsene; men så var der kommet en kvinde i huset, Else Marie, og hende gjorde Jens Peter gravid.

Nu ved sikkert alle, hvad Jens Peter var for en fyr? Men lidt skuffende for den menneskelige evne til hurtigt at fælde dom har Jens Peter faktisk ikke i denne historie rollen som den svigefulde.

Else Marie blev boende i Stenbrohavehus, og der fødte hun den 30. oktober 1904 datteren Betty. Men sød musik af vedvarende karakter var der nu ikke opstået. I januar 1905 flyttede Else Marie og Betty ud af Stenbrohave til en gård i nabolaget. Forinden havde Jens Peter og Else Marie indgået en skriftlig aftale, som endda var blevet stemplet og underskrevet i vidners nærværelse. Efter den skulle Jens Peter før 1. marts 1905 betale Else Marie 100 kr. til barnets forsørgelse ud over de 100 kr., som hun allerede havde modtaget. Til gengæld skulle Else Marie så ikke kunne stille yderligere krav om penge.

200 kr. svarede til godt og vel tre års normalt faderskabsbidrag, som var 60 kr. årligt. Pengene havde Else Marie dog brugt efter et halvt, og hun stod igen med et problem. Derfor klagede hun til retten for dér at få fastslået, at Jens Peter skulle betale et løbende faderskabsbidrag. Nu var det så godt for Jens Peter, at aftalen var blevet legalise-

ret efter alle kunstens regler, og herredsfogden i Terndrup mente da heller ikke, at Jens Peter kunne sættes yderligere i bidrag til Betty. Slaget var tabt for Else Marie, men hun forlod ikke retssalen uden en virkningsfuld afskedsreplik: Nu kunne datteren ikke holdes uden for fattigvæsenet. Det blev ikke nødvendigt de første par år, for Jens Peter forsynede jævnligt Else Marie og Betty med både fødevarer og lidt kontanter.

Med Betty i rollen som kastebold

I oktober 1907 havde Else Marie fået nok af de små kår på Thisted Mark. Hun pakkede sine sager og flyttede med den nu tre-årige Betty ind til Aalborg. Der måtte der da være gode penge at tjene. Hun lejede sig ind hos en frk. Pedersen i Nørregade. Men jobs var det mere sløjt med, og Jens Peter måtte fortsætte med at sende penge. 70 kr. blev det til i løbet af fem måneder. Men 70 kr. for-slog ingen steder i Aalborg. Den 15. februar 1908 måtte Else Marie med Betty ved hånden banke på hos fattigforstanderen i fødesognet, Als. Else Marie erklærede, at hun var ude af stand til at forsørge pigebarnet. Og det endte med, at hun lod Betty stå tilbage på fattigforstanderens trappesten. Mon ikke Else Marie her tog fusen på den stoute gårdmand, Niels Bager i Als? For hvad stiller man op en lørdag formiddag med et barn på 3½? Niels Bager skyndte sig at søge råd hos sognerådsformanden, men de to sognerødder kunne ikke finde noget andet sogn at give sorteper videre til: Det var i Als Sogn, at Else Marie og dermed datteren var forsørgelsesberettiget. Videre gik det så, denne gang til Mariane Christensen i Vester Hurup. Hun var fraskilt og har formentlig siddet i små kår. For en plejeløn på 8 kr om måneden fik Niels Bager endelig afsat Betty. Mariane skulle dog have 6 kr for de første 14 dage, for det var da svært småt med tøj for pigebarnet.

Nu havde Als Kommune et problem: Den månedlige plejeløn til Mariane Christensen. Derfor ville Als Kommune have sat barnefaderen i bidrag. Men der gik lidt tid, før sagen kom for retten. Else Marie fandt man ikke i første omgang, for hun var flyttet væk fra Aalborg igen, til Thisted Mark såmænd, til sin gamle husbond, nabo til Jens Peter. Jens Peter selv var i mellemtiden flyttet fra sit fødested og ud på Ove Mark, hvor han havde købt en lille gård. Det skal nu næppes tages som et udtryk for, at han var kommet til penge.

Ved retten i Terndrup krævede repræsentanten for Als Kommune, at Jens Peter dels skulle betale et fast faderskabsbidrag til Betty, og dels skulle han godtgøre kommunen udgifterne til barnets pleje siden 15. februar. Det ville Jens Peter godt, men på den betingelse, at han fik forældremyndigheden over Betty. Den gav Else Marie dog ikke afkald på. Sagen måtte gå til doms.

Tre dage før der faldt dom, den 4. maj, begav Jens Peter sig afsted fra Ove Mark ad Vester Hurup til. Ikke nogen sviptur, i lige luftlinje 20 var der km. Han bankede på hos Mariane Christensen og tog Betty med sig hjem.

Herredsfogden i Terndrup gav Als Kommune medhold i, at Jens Peter skulle betale til Bettys forsørgelse. Det var dog ikke retten, men Aalborg Stiftamt, som skulle fastsætte bidragets størrelse, og så længe Betty boede hos faderen var der ikke var grund til at opkræve et bidrag. Jens Peter slap også med at betale 14 kr. og ikke de 26 kr., som regningen for Bettys tid hos Mariane havde lydt på.

Nu flyttede Else Marie også ind hos Jens Peter. Men trods genforeningen udviklede tingene sig ikke lykkeligt. Jens Peters økonomi var ringe, han måtte opgive gården og flyttede til Vive, hvor han tog et job som arbejdsmand. På et tidspunkt rejste Else Marie også, men til Frejlev. Hun tog Betty med sig. Endnu engang gik Else Marie efter nogen tid til sognerådet og meddelte, at hun ikke kunne forsørge Betty. Jens Peter blev sat i bidrag: 60 kr. om året. Denne gang gjorde han ikke noget forsøg på at få forældremyndigheden. Da nu myndighederne havde fået løst det økonomiske spørgsmål, melder faderskabsagen ikke noget om det videre forløb, hverken for Jens Peter, Else Marie eller Betty.

Det er svært at få øje på Jens Peter som en skidt karl, der var ligeglad med barn og mor. Else Marie for sin part var ikke forsagt, men stillede krav til livet. Og selv Betty havde en kun alt for moderne rolle for et barn.

Kærlighed i krigens tid

I den anden historie er navne på personer og steder ændrede for at skabe en passende anonymitet. Historien er kun ca. 55 år gammel, og den handler om en dansk pige og en tysk soldat. Men overraskelsen lurer igen. For historien indeholder faktisk ingen beverding med drukne og sjofle tyske officerer, ingen stålsatte blikke og skarpe kommandoråb, ej heller en rå og brutal udnyttelse af den næsegruse beundring, som en velsiddende uniform efter sigende skulle have kunnet vække hos nogle piger.

De mødte hinanden på et badehotel ved den jyske vestkyst. 17-årige Ingrid havde fået et job dér, og den kun et år ældre Gerhardt var indlogeret på

hotellet. Han var mekaniker - og har sikkert repareret på værnemagtens biler. Så Ingrid mon straks i soldaten en jævnaldrende, der som hende selv længtes noget så forfødeligt hjem, og som i tilgift var bange for, hvor han næste gang blev sendt hen? Gerhardt har uden tvivl fortalt om sin mor, der nu boede alene i München. Og om faderen, som også var soldat.

Det var vinteren 1944, og de to unge mennesker søgte lidt varme hos hinanden. Omkring 1. maj blev Gerhardt sendt til Wien for at gøre tjeneste dér. Ingrid blev efterladt gravid; men Gerhardt svor hende troskab. Han ville sørge for hende og barnet.

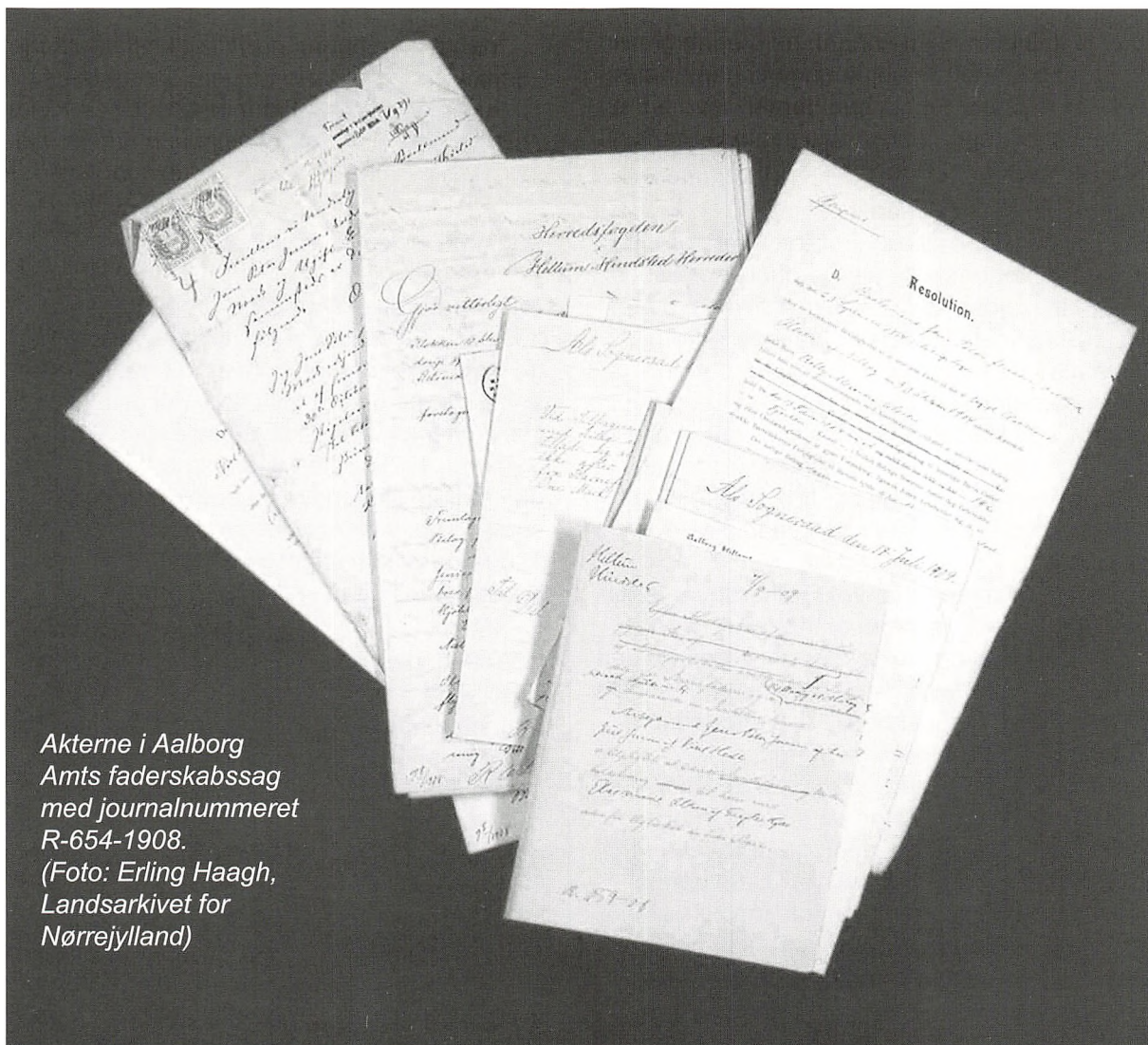
I faderskabsagen findes et billede af Gerhardt, en meget ung, alvorlig og dog lidt drømmende soldat i værnemagtsuniform. Bagpå har Gerhardt skrevet en hilsen til Ingrid - til erindring om hendes Gerhardt. "Jeg elsker Dig trofast", har han tilføjet (på tysk).

Ingrid troede vel på ham, forelsket som hun var. Men tilliden blev heller ikke gjort til skamme. Det viser sig nu, at både Gerhardt og Ingrid var mere end romantiske sværmere. I Wien forhørte Gerhardt sig rundt om på kontorer og andre steder, der kunne tilbyde en gravid kvinde en passende bestilling. På postkontoret var der bid. Formentlig har han også fundet hende en passende bolig. Gerhardt skyndte sig at skrive til Ingrid, at nu kunne hun komme til Wien.

Og Ingrid rejste. I begyndelsen af september 1944 forlod hun det relativt trygge Danmark, krydsede grænsen og bumlede afsted gennem hele det krigshærgede Tyskland og ind i Østrig, ned til Wien, hvor hun ankom den 5. september. Gerhardt stod på banegården og tog imod hende, fortalte hun senere.

Hun begyndte straks på sit arbejde på postkontoret. Hun var nu på vej ind i sin graviditets 7. måned. Gerhardt og Ingrid planlagde bryllup til jul, altså efter at barnet var født. Gerhardt ønskede, at barnet skulle opdrages til at blive et tysk barn. Sikker lå for Gerhardt deri også et ønske om at kunne forsørge sin familie, med en hjemmegående hustru og mor. Det er derfor slet ikke udelukket, at han har ønsket at gøre militær karriere, og da han avancerede fra mekaniker og infanterist til SS-panserbjæger, har mulighederne måske tegnet sig lysere end længe. 10 lykkelige dage i september. Men altså kun 10. Den 15. eller 16. september måtte Gerhardt afsted igen, først uden at vide hvortil, siden endte han i slutningen af september 1944 på en post i Jugoslavien.

På sin vej, den 17. september skrev han til Ingrid, små, hengivne digte til sin hjertenskær. Han mindede hende om, at hun måtte klæde sig varmt på og undgå kulde og træk. "Du ved jo, kære Ingrid, når Du først har et barn, må alt være ordentligt og

Akterne i Aalborg
Amts faderskabssag
med journalnummeret
R-654-1908.
(Foto: Erling Haagh,
Landsarkivet for
Nørrejylland)

godt. Anbring det ikke på et hjem, men opdrag det rigtigt til et tysk barn," skrev han blandt andet (i min oversættelse fra tysk). Formaningen, hans ønske for barnets skæbne synes i bagklogskabens lys at have karakter af forudelse: Ca. tre uger senere, den 5. oktober, faldt Ingrids "kleiner Gerhardt" i Jugoslavien.

Ingrids evne til en happy end

Der sad den gravide, danske, nu 18-årige, postassistent alene tilbage i Wien. Ingrid havde den nøjagtige adresse på Gerhardt's mor i München: Vogelstrasse 17. Men man kan ikke fortænke Ingrid i, at hun nu hellere ville hjem til Danmark. Hun rejste dog ikke over hals og hoved, men blev i Wien og vedblev at arbejde på postkontoret i over en måned endnu. Måske skulle der først tjenes penge til rejsen. Endelig den 15. november forlod hun byen. Kursen var sat mod Fødselstiftelsen i Århus, hvor en fuldbåren pige blev født den 5. december 1944, altså præcis to måneder efter at faderen var død. Blev datteren, Mette, ikke opdraget til at være et

tysk barn, så efterkom Ingrid dog Gerhardts andet ønske, at barnet ikke skulle sendes på noget hjem. Ingrid tog Mette med sig hjem til Haderslev, først til forældrene og siden hos en onkel og tante, som hun og barnet fik logi hos. I faderskabssagen findes også et billede af Ingrid. Hun ligner mere en stor skolepige med et eftermiddagsjob som babysitter, end hun ligner en mor. Men hun sidder med sin yndige datter på skødet, pigen er 2-3 måneder gammel, i dåbskjole og med sin fars drømmende øjne. Ingrid smiler forsigtigt til fotografen, men i hendes øjne er der også en ægte glæde over barnet, hun sidder med. Det har vel ellers ikke været nogen let tid for Ingrid. Hun var jo tyskertøs! Hendes kærlighed, hendes mod og hendes sorg har næppe talt med i det regnestykke. Den 4. maj 1945 kom "befrielsen", hvor glæden og hævnthørsten blev sluppet løs, da ikke mindst i Sønderjylland. Hvordan Ingrid oplevede det, melder historien ikke noget om. Men efter mindre end en måned meldte myndighederne sig. Nu skulle der bringes orden i sagerne omkring dette "uægte" barn. Det var lykkedes

Ingrid at få job som husassistent. Boende hos tan-ten og onklen og med en ugeløn på 35 kr. klarede hun sig lige netop uden at ligge det offentlige til byrde. Det har ikke været nogen dans på roser, og det har ikke nødvendigvis været under Ingrids protest, at der blev rejst en faderskabssag gennem Mødrehjælpen i de sønderjyske amter.

Først i december 1945 blev det første retsmøde afholdt, og herefter skulle Gerhardt eller dødsboet efter ham indkaldes ved offentlig stævning, dvs. gennem Statstidende. Det var almindelig fremgangsmåde, når man ikke vidste, hvor den formetlige barnefader var blevet af, altså ikke kun i forhold til de tyske soldater. Men spalterne var rigtignok fyldte her i tiden efter besættelsen, og var man til sladder, så var Statstidende sit kedelige udseende til trods slet ikke nogen dårlig leverandør.

I marts 1946 fastslog retten, at Gerhardt var far til Mette. Ingrid havde forinden måttet aflægge ed på, at hun ikke havde været i seng med andre end Gerhardt "inden for avlingstiden", som det hed. Da ingen var dukket op til at betale faderskabsbidraget, modtog Ingrid beløbet fra staten.

Ingrid forblev ikke "tyskertøs" ret længe. Endnu mens faderskabssagen stod på, medgav hun under et retsmøde den 11. februar 1946, at hun ventede et barn med sin kæreste. Hvem denne kæreste var fremgår ikke, men han må ikke alene have accepteret Ingrid og hendes fortid, men også pigebarnet med det tyske ophav. For Mette blev ikke bortadoperet eller sendt på børnehjem.

Der kan i en del faderskabssager sikkert findes eksempler på en eller flere af de mange stereotyper eller klichéer, som bøger i den lettere genre, film og TV-serier gavmildt forsøger at skabe i vores hoveder. Men samtidig har faderskabssagerne også en egenskab til fælles med arkivalier generelt. Egenskaben er blot særlig tydelig for faderskabssagerne, knyttet som de er til et klichefyldt tema: Arkivalierne tvinger os til at indse, at virkeligheden altid er langt mere mangfoldig og nuanceret end vores begrænsede forestilling om den. Og deri ligger vel en ikke ringe del af vores kærlighed til arkiverne?

De to historier i artiklen bygger som nævnt på to faderskabssager, Aalborg Stiftamtss j.nr. R-659-1908 og Haderslev Stiftamtss j.nr. N95-72-1946, kun suppleret med et par opslag i kirkebøgerne for Astrup Sogn og Skt. Johannes Sogn, Århus (Fødselsanstalten).

til

Kærligheden

Kan man elske mere end et land på én gang?

Aalborg Stadsarkiv udførte i begyndelsen af 2001 en indsamling af livshistorier og arkiver fra tre flygtningegrupper, som er kommet til Aalborg fra 1970'erne og frem til i dag. Focus blev lagt på: De vietnamesiske bådflygtninge, der ankom til Aalborg i 1979, palæstinenserne fra 1980'erne og den største indvandrergruppe i Aalborg i dag, somalierne, som er ankommet til byen i løbet af 1990'erne. Alle tvunget hertil af konflikt og borgkrig i deres hjemlande.

- For den, der vil skrive historien, betyder indsamlingen, at der på arkivets hylder i dag findes materiale, der kan være med til at belyse flygtningegruppernes historie i mødet med Aalborg og omvendt. På sigt kan det være med til at give billede af en by, som så småt er på vej til at blive multietnisk .

- For vietnameserne, palæstinenserne og somalierne betyder det, at der er afleveret og bevaret beretninger og fotos fra de første år i Danmark.

- For en diskussion af begreberne nationalitet og identitet betyder det, at der findes et materiale, der kan være med til at belyse flygtningens splittelse mellem flere lande - og det er her kærligheden kommer ind i billedet.

Spørgsmålet kunne være, om man kan nære kærlige følelser til mere end et land ad gangen. Når det hjemland, man engang har kendt, er forandret til ukendelighed, hvordan knytter man så bånd til det nye land. Det kan livshistorierne være med til at give nogle eksempler på.

Globalisering ?

Når man flytter sig - forskyder sit eget centrum på kloden - sættes nationalitetsfølelsen i perspektiv. Den faste forankring i fx etnicitet og nationalitet bliver ikke ved med at være fast defineret, fordi det netop er bevægelsen, som er med til at skabe opfattelsen af rummet. Dem, der bliver defineret som fremmede, i dette tilfælde flygtningene, tilpasser og ændrer deres identitet i mødet med det danske. I de ord, der bruges om hjemlandet og om det nye land opsummeres følelser og selvbilleder. Rammen for opfattelsen

det nye land

Der indtales livshistorier i arkivets erindringsstudie.

(Foto: Liljan Nørgaard Jensen, Aalborg Stadsarkiv)

af det nye land vil længe være hjemlandet - som i flygtningens tilfælde ofte er et på en gang tabt og elsket land. Men også køn, social klasse, religion spiller ind - og alder.

I de unges livshistorier viser der sig et perspektiv, der går ud over en ping-pong mellem følelser over for to lande, nemlig en global mulighed. Sagt med andre ord, hvis man ikke har ét hjemland men flere, så føler man måske ikke så ikke bundet af kærligheden til ét land. Det virker som om, man så lettere kan vælge et tredje sted, hvor man kan realisere sin drømme. Det illustrerer følgende citater.

"Jeg kunne godt tænke mig at flytte til Hawaii og lave en fransk restaurant - de kan kun lave store ting derover". (Ung vietnamesisk mand)

"... når jeg bliver ældre, så vil jeg gerne flytte til London. Jeg kan godt lide London, og jeg synes, at London er meget åbent og frit sammenlignet med Danmark. I London kan man gøre, hvad man vil. ...Jeg trives ikke i en lille by, men jeg elsker storbyer." (Somalisk pige)

"Mit højeste ønske er at blive frisør og kosmetolog. Det håber jeg så, jeg begynder på her til sommer, hvor jeg rejser til Jordan og studere et år. Jeg var i Jordan her sidste sommer, og der hørte jeg om en skole, ... Det diplom jeg får på skolen i Jor-

dan er på engelsk, og jeg har spurgt, om jeg kan bruge det i Danmark, og det kan jeg.. " (Palæstinensisk pige)

"Jeg har ikke et hjem. Jeg er født flygtning...Jeg føler mig meget mere hjemme i Danmark end i Libanon. Grunden til at jeg rejser til sommer (til et arabisk land BJ) er, at jeg ikke føler, at jeg kan komme videre i Danmark.." (Palæstinensisk mand)

Nogle af drømmene er måske hentet fra medierne, som også er med til at forme identiteten og udpeger, hvad der er sejt. Andre bygger på egne erfaringer fra livet i en rigtig storby. En anonymt liv, som det er umuligt at føre i en by af Aalborgs størrelse, som ser ud til at give flere valg. Hvis man ser legen med en global mulighed i forhold til kærligheden til en lokalitet, så er det måske er en mere troløs global shopping mellem hjemsteder, som også foregår hos danske unge. Eller som måske også kunne være udtryk for hjemløshed.

Drømmen om det tabte land

I dag har især vietnameserne mulighed for at rejse tilbage og gense deres hjemland - og det sætter kærligheden til både hjemlandet og det nye land på en ny prøve. Er det muligt at vælge om? Når drømmen om og kærligheden til det tabte land bliver mulig at realisere, venter skuffelsen og dobbeltheden i flere tilfælde om hjørnet, det illustrerer

citaterne fra alle tre grupper med vidt forskellige udgangspunkter:

"Jeg har nogen gange tænkt på at flytte tilbage, men det er lidt svært nu, hvor man har været væk fra et land i over tyve år. Jeg kan godt mærke at nogen gange, når jeg har besøgt min familie i Vietnam, så føler jeg mig som en fremmed i mit eget land. Jeg føler mig også nogen gange fremmed i Danmark." (Vietnamesisk mand)

Nogle længes hjem til et land, hvor de aldrig har boet endsige været, men som er en stærk drøm nemlig Palæstina. Det sætter grænser for følelsen til det nye land Danmark - som altid vil være en overgangssituation - til drømmen en dag måske går i opfyldelse. Det bliver aldrig et lykkeligt forhold.

"Jeg har aldrig været i Palæstina, men mit højeste ønske er at komme til at bo der." (Palæstinensisk kvinde)

Andre er mere forbeholdne:

"Jeg følger selvfølgelig med i, hvad der sker i Palæstina, men jeg hygger mig slet ikke, når jeg er dernede, for vi må ikke noget, men jeg kan godt lide Jordan." (Ung palæstinensisk kvinde)

Den somaliske gruppe har opholdt sig i Danmark i kortest tid, men en mulig tilbagerejse er også et emne her.

"Nogle gange spørger vi hinanden om, hvornår vi skal tilbage til Somalia, og snakker om, om det ikke bare ville være dejligt, hvis vi bare rejste sammen tilbage til Somalia. Nu har vi ikke set Somalia i ti år, så vi kan ikke bare rejse tilbage, for det koster mange penge. Jeg tænker hele tiden på mit land, og jeg tænker hele tiden på at rejse tilbage til Somalia, fordi jeg er en gammel dame." (Somalisk kvinde)

Men en ny kultur kan trods dobbeltheden også give nye muligheder, hvis man er kvinde:

"Jeg føler mig hele tiden som somalier, men når jeg er sammen med danskere, føler jeg mig også dansk ... Det er lidt underligt. Jeg kunne godt tænkte mig at flytte tilbage til Somalia, hvis der bliver fred. Jeg kan ikke sige at Danmark er mit hjemland, det er Somalia, men Danmark er mit andet hjemland... Somalia var et dejligt land, før der blev krig. ... men der ville blive problemer fordi jeg er kvinde". (Ung somalisk kvinde)

Tilfældighedernes spil

I flere interviews kommer det til udtryk, at det er tilfældigt, at det lige blev Danmark, flygtningen endte i. Det giver sig bl.a. udtryk i manglende forkendskab til landet, som både kan sætte vores egen fornemmelse af Danmark som verdens centrum på spil og måske ikke er det tykkeste grundlag for varme følelser for landet: fx - "jeg kendte kun Lurpaksjør" - og tv-indslag om Tivoli og det danske fodboldhold (Palæstinensisk mand) eller:

"Min far havde en stor forretning i Mogadishu, hvor der var nogle varer, hvor der stod "Made i Sweden". Jeg spurgte engang min far, hvad "Sweden" var ? Og han fortalte, at det er et land i Europa. Fra den dag af viste jeg, at der fandtes noget, der hed Europa" (Ung somalisk mand).

Danmark er ikke udtryk for et positivt valg, men må karakteriseres som et tilfældigt flugtsted, der er blevet nået efter en ofte lang og dramatisk rejse fra sted til sted med mange afvisninger. Her er eksempler på flugthistorier fra alle tre grupper, som viser den komplicerede vej til det nye land:

"..fra Libanon til Polen. Der blev jeg en måned, bagefter rejste jeg til Sverige, hvor jeg boede et stykke tid, men jeg fik ikke opholdstilladelse. Så blev jeg fløjet fra Sverige til Polen, og der blev jeg boende to måneder. En af mine kammerater, fortalte mig om Tyskland, og så rejste jeg til Tyskland. Jeg blev i Tyskland i seks måneder, i Berlin, der mødte jeg en dansker. Hun fortalte mig om Danmark, og om, at der kunne jeg godt få asyl og sådan noget." (Palæstinensisk mand)

"Dengang vi flygtede fra Vietnam tænkte vi ikke på hvor vi skulle hen. Vi ville bare til et frit land. Da vi kom til Indonesien, var der folk fra mange forskellige lande, Amerika, Australien Schweiz, Tyskland og der er nogle, der kom fra Danmark. De spurgte mig, om jeg vil med til Danmark og jeg sagde ja. Jeg kendte ikke Danmark, men det tænkte jeg ikke på" (Vietnamesisk mand)

"Vi var i Mogadishu, da krigen brød ud, så vi flygtede til Kenya, hvor vi var i to, tre måneder. Bagefter kom vi til Danmark over fra Kenya til Italien over Rusland og til Københavns Lufthavn". (Ung somalisk kvinde).

Følelsen over for det nye land

I flere livshistorier bliver der også givet udtryk for værdier ved Danmark, som sættes højt. Gennem-

*I september 1979 ankom den første gruppe vietnamesiske bådflygtninge til Aalborg. De blev indkvarteret i den østlige del af Aalborg.
(Foto: Grete Dahl, Aalborg Stadsarkiv)*

Somaliske børn lytter til en palæstinensisk livshistorie på Aalborg Stadsarkiv. (Foto: Liljan Nørgaard Jensen, Aalborg Stadsarkiv)

gående er formuleringer, der fremhæver, at her er fredeligt og roligt - underforstået ingen krig. Samtidig er der en dobbelthed, fordi flere syntes, at her er alt for roligt. Demokratiet fremhæves og kommentarer til vores kolde klima går igen i de fleste beretninger om det første indtryk af landet. Men kan man lære at elske et nyt land og en by, som man ikke selv har valgt? Følgende citater illustrerer et muligt svar:

"Det (Aalborg BJ) er det første sted i Danmark, efter København, hvor jeg har boet i længere tid. Jeg kender mange mennesker, derfor kan jeg godt lide det ...Jeg ville sige, at Danmark er et dejligt land. Et fredeligt land, selvom det er koldt om vinteren, er der dejligt om sommeren." (Palæstinensisk mand)

"Jeg vil helt sikkert savne Danmark, når jeg rejser til .... Jeg føler at det er mit land, hele min barndom har jo været her, og jeg er vokset op med dansk kultur. Jeg ved ikke hvad jeg vil savne, måske vejret. Det er svært at sige, men jeg vil komme til at savne det hele." (Palæstinensisk pige)

"Danmark er mit hjemland, og det med at rejse fra den by hvor jeg altid har boet og så til Vietnam. Det tror jeg ikke at jeg kunne tænkte mig". (Ung vietnamesisk mand)

"Danmark er et godt land og folk er meget rare. Men det er et kedeligt land, man hygger sig meget i huset. Sådan er det ikke i Vietnam, der er man meget på dagen. Men omvendt, da jeg var der synes jeg, at der var alt for med alle de mennesker, jeg orkede det ikke" (Vietnamesisk kvinde)

eller høj, om du har et ben eller du er handicappet, så er der ens regler og jeg kan godt lide sådan nogle regler og jeg ønsker mig at Somalia bliver ligesom Danmark på det punkt. Jeg kan helt vildt godt lide det" (Somalisk kvinde)

Sådan udtrykker livshistorierne spændingen mellem det ny og det tabte land. Om man kan elske mere end ét land? - Jo det ser umiddelbart sådan ud.

Livshistoriernes indhold er langt mere komplekse end, det kan fremgå af den tematisering og tolkning, der er foregået her ud fra begreberne nationalfølelse og kærlighed. Men de giver eksempler på hvilke temaer, man kan finde i materialet.

Lignende indsamlinger af flygtninge og indvandreteres livshistorier og arkiver er ved at blive foretaget på flere lokalhistoriske arkiver i Danmark fx Indvandrerarkivet i Farum og Midtsjællands Lokalhistoriske Arkiv.

Om indsamlingen af migrations-livshistorier kan læses mere i Anna Ø. Rasmussen: De fremmede i det danske - De danske i det fremmede, projektrapport, Aalborg Stadsarkiv, 2001 og på projektets hjemmeside: www.identiteter.dk. Livshistorierne er under registrering på Aalborg Stadsarkiv.

Teoretiske overvejelser over identiteter mellem flere lande / det lokale og det globale kan man læse bl.a. hos Z. Bauman, Globalization, the Human Consequences (Oxford 1998) og O. Löfgren, Att höra hemma - om livet mellan det lokala og globala, manus fra Halmstadkonferencen, Alt-Ctrl-Delete, (1998).

Dansk "kärlek" til salu i Sverige

Det sägs att kärlek inte kan köpas för pengar och det är nog riktigt. I brist på den äkta varan har emellertid i alla tider substitut erbjudits och tagits emot.

Lund var för hundra år sedan en liten stad, med blott ca 16 000 invånare. När järnvägsnätet under senare delen av 1800-talet byggdes ut blev det lätt att nå Lund från både Malmö och Helsingborg. Billiga ångbåtar trafikerade Öresund och knöt ihop Skåne och Danmark. Till Lunds universitet kom varje år ungefär 1 000 studerande. Av dem var 99,9 procent män. De var unga och i många fall långt hemifrån och därmed inte längre del av den vardagliga familje- grann- och släktsamvaron. Inom universitetet frodades många föreningar och klubbar som motverkade ensamheten. Bristen på kvinnor uppvägdes av rik tillgång på starka drycker. Till detta kom att det ansågs tämligen normalt för unga män att använda sig av prostituerade kvinnor. Fina flickor fick inte röras före äktenskapet. Män, vare sig de var "fina" eller inte, skulle helst ha en del erfarenhet av sexuellt slag.

Danska kvinnor upptäckte att det vid sekelskiftet och ett par decennier in på 1900-talet fanns en god marknad för deras tjänster i Lund och att det var billigt och lätt att resa dit från Köpenhamn. De reste till Lund med tåget, ofta i en hel grupp på fyra eller fem personer. Väl framme gick de upp och ner för gatorna "i tydlig afsikt att utbjuda sig till skörlefnad", det vill säga att de sålde sexuella tjänster. Många av dessa kvinnor besökte Lund två, tre gånger i veckan. De kom till staden på eftermiddagen och reste hem igen dagen därpå. Polisen i Lund grep danska kvinnor vid upprepade tillfällen åren 1912-1913. Kvinnorna förhöordes om sina levnadsförhållanden och anteckningarna om detta har bevarats i polisens arkiv som förvaras hos Landsarkivet i Lund.

"År 1912 den 4 september inställdes inför mig danska undersåten, ogifta Elna Marie Hansen från Köpenhamn, af följande anledning:
Natten mellan den 3 och 4 dennes kl 12.30 blef bemälda Hansen tillsammans med fyra andra

danska lösaktiga kvinnor anhållen å domkyrko-planen härstädes, därför att hon ströfvade omkring i staden i tydlig afsikt att utbjuda sig till skörlefnad.

Om Hansen är det vidare bekant, att hon under innevarande år, i likhet med en mängd andra danska lösaktiga kvinnor, ofta besökt Lund för att härstädes bedrifva yrkesmässig otukt, men har hon alltid lyckats undgå att blifva anhållen af polisen och endast en gång förut varit intagen å polistationen och varnad.

Då hon anhölls uppträdde hon brutalt och förolämpande mot den polisman som anhöll henne, samt har hon vid förhöret uppträdt utmanande och trotsigt, och endast motvilligt lämnat upplysningar rörande sina lefnadsomständigheter.

Under den tid af året, då den studerande ungdomen vistas härstädes, ankommer i regel hvarje dag flera danska lösaktiga kvinnor till staden där de stanna öfver natten för att mot ersättning bedrifva yrkesmässig otukt.

Det har äfvenledes från här i staden boende läkare anmälts, att flertalet af de personer, som af dem behandlats för smittosamma könssjukdomar, uppgifvit, att de blifwit smittade af danska lösaktiga kvinnor, hvilka uppehållit sig härstädes.

Hörd i saken har Hansen erkänt, att hon under innevarande sommar ofta besökt Lund i afsigt att härstädes bedrifva yrkesmässig otukt, men påstår hon dock, att hon icke härför begärt eller erhållit kontant ersättning samt att hennes i Köpenhamn boende moder försörjer henne.

Angående sina lefnadsomständigheter har Hansen uppgifvit att hon är född den 24 augusti 1886 i Köpenhamn och dotter till arbetaren Niels Hansen och dennes hustru Kristine af hvilka fadern aflidit. Uppfostrades i föräldrahemmet och blef vid 14 års ålder konfirmerad, hvarefter hon erhöll tjänst under 1 år och 6 månader hos landtbrukaren Peter Nielsen i Värlose. Hon hade därefter tjänst hos olika familjer i Köpenhamn, hvilkas namn och adress hon emellertid uppgifver sig icke komma ihåg. Sedan arbetade hon under 4 månader å Hirschsprungs, 1 månad å Rasmussens cigarrfabriker och 2 månader år hotell "Prinsen", alla i

Kopi af politirapport vedrørende en dansk kvinde, Ninna Schmidt fra København, som blev pågrebet den 6. oktober 1912, fordi hun havde prostitueret sig i Lund. (Kilde: Åklagaren och polisen i Lund arkiv Lösdriveriprotokoll 1912-1914, vol AIII:5)

Under den tid af året, da den studerande ungdomen vistas härstädes är det vanligt att många danska lösköpare kommer till staden här de kvällarna för att köpa skrift. Det här äro från här i staden som de lösköpare äro, att flertalet af de person. som icke äro behandlade för smittsamma sjukdomar uppgift, att de köpt smitt. lösköpare härstädes. De af danska lösköpare kommer, hvilka up- behållit sig härstädes. De af dessa kvinnor äro upfunna lösköpare och uttriffa det ofta att de kö- pära personer, som de besöka. Hon under de två veckor har varit erkant, att köpt lösköpare och härstädes samt uttriffa be- drifvet stället samt att hon för tillfället är i saknad af medel till sitt uppehälle. Hon äro uppgift, att hon är född den 28 april 1891 i Rönge församling i Sjöbo och dot- ter till järnvägsförföraren Niels Peter Smith och dennes hustru Laura ^{Christina} Smith och uppfostades i föräldrarnas hem och blev med 14 års ålder konfirmerad. Hade där- efter under 2 år anställning i Carl Magnusens cigarrfabrik i Sjöbo kommun. Vidare arbetade 6 månader i föräldrarnas hem, hvarest hon under 4 månader hade egen cigarrfabrik i Be- gret och med 6 i Sjöbo kommun med hvilka hon upphörde i september månad sist- lidet år, efter hvilka tid hon uppehållit sig genom skriftsänd. Hon kan läsa och skrifa, är gift och uppgift att vara bunden och psykiskt sjuk i Sjöbo kommun.

Köpenhamn. Hon saknade därefter arbete till i februari månad år 1912. Från februari till i maj månad har hon haft anställning som sömmerska hos en herrekiperingsfirma med affär vid Nielsgade i Köpenhamn. Dock kan hon ej uppgifva något namn å affärens innehafvare. Sedan sistnämnda månad har hon saknat anställning. Hon kan läsa och skriva, är ogift och enligt uppgift boende och kyrkoskrifven i Ryssgade nr 48 i Köpenhamn. Signalement: Längd 1,62 cm, ordinär kroppsbyggnad, brunt hår, grågröna ögon, ovalt ansikte och rak näsa."

ren och professorn Seved Ribbing föredrag på så kallade studentaftnar om sexualhygien och dess etiska följder. Samtidigt började flera kvinnor studera vid universitetet. Umgänget mellan män och kvinnor blev mer lättsamt och civiliserat.

Endast i ett fåtal fall finns uppgift om hur mycket prostituerade kvinnor fick betalt för ett samlag. En kvinna som förhördes 1926 uppgav att hon fick 20 kronor för varje samlag. Det var mycket pengar på den tiden. En annan kvinna fick inga pengar alls, utan endast mat och sprit eller som mest ett par kronor i kontanter. Studenternas umgänge med prostituerade uppfattades som ett allvarligt problem i Lund. Stadens tidning, Lunds Dagblad, skrev artiklar om situationen. På uppdrag av studentföreningen höll läka-

Rapporterna rörande danska prostituerade i Lund ingår i Åklagarens och polisens i Lund arkiv, lösdriveriprotokoll 1912-1914, A III:5, Landsarkivet i Lund. - Ang kampanjen för att förmå studerande att avstå från köp av sexuella tjänste, se Akademiska föreningens arkiv, Lunds universitet.

Kærlighed til Fædrelandet

Fædrelandskærlighed er et begreb, der relaterer sig til både det alment menneskelige og til det historisk signifikante. Man må antage, at ethvert menneske, uanset tid og sted, oplever følelsen af tilknytning til sin egn og sit land. Ligeledes at man opfatter fællesskabet med de øvrige indbyggere som en del af ens individuelle identitet. Samtidig er kærlighed til fædrelandet en rammebetegnelse, der kan antage forskellige former og udtryk afhængigt af hvilken historisk periode, det optræder i.

Patriotisme er et gammelt begreb, der kom til udtryk i både Saxos Gesta Danorum fra ca. 1200 og i 1500- og 1600-tallets viser og fortællinger. I slutningen af 1700-tallet blev patriotismen et centralt begreb i periodens offentlige samfundsdebat. Befolkningen blev i stigende omfang betegnet som statens borgere, landets sønner og døtre. Det var udtryk som især blev benyttet af det fremvoksende, reformivrige borgerskab. På det praktiske plan var der i denne befolkningsgruppe et udbredt ønske om, at statsmagten etablerede eller overtog de sociale og juridiske institutioner, der før havde påhvilet godsejerne, blandt andet fattighjælp og almen skoleundervisning. Perioden var kendetegnet ved social sensibilitet, omsorg og medfølelse for de befolkningsgrupper, der havde vanskelige vilkår.

På det ideologiske plan ønskede man at styrke den brede befolknings tilhørsforhold til staten. Borgerne skulle forstå statens interesser som sine interesser, derfor var "almenvellet" og "det heles vel" centrale begreber i tidens offentlige diskussioner. Nationale fjendebilleder og nationale stereotyper var ikke fremtrædende, det var derimod patriotens modsætning; "egoisten", eller "den falske patriot". Patriotisme var i datidens begrebsramme en opfordring til hver enkel borger til at sætte sig ud over egne interesser og tage hensyn til befolkningens fælles interesser. Det var et kompleks af tanker og ideer, hvor borgernes handlinger og sindelag, borgerdyder, stod i forgrunden. Det danske monarki bestod på dette tidspunkt af kongeriget Danmark, Norge, de oversøiske besiddelser, Slesvig og fra 1806 også af Holsten. I 1786 stiftedes Die Schleswig-Holsteinische patriotische Gesellschaft. Selskabet var ikke et isoleret fænomen, men opstod i forbindelse med utallige små og store patriotiske selskaber, der blev stiftet både i de fleste købstæder i helstaten og overalt i det øvrige Europa. Selskaberne blev

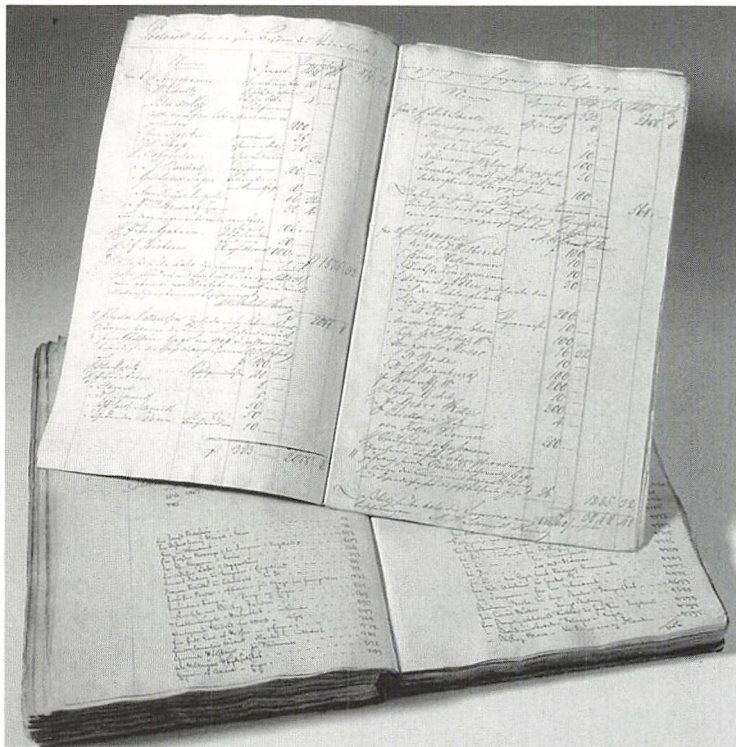
etableret af borgerskabet i provinserne og afspejlede denne befolkningsgruppes tanker og ideer. Det slesvig-holstenske patriotiske selskab var udpræget helstatsloyal, og medlemmerne ønskede en bred debat om statens institutioner, deres værdier og mangler. De var ikke blot interesseret i at befolkningens politiske, juridiske og sociale rettigheder blev sikret af staten, men man mente også, at befolkningen havde en forpligtelse til at deltage i den politiske debat. Idealet var en opinionsstyret enevælde.

De slesvigske og holstenske patrioter erklærede frejdigt; "Überhaupt glauben wir uns als dänische Bürger". Det var ikke atypisk, at de tyske undersåtter betegnede sig selv som "Dänen". Det var dog ikke udtryk for et nationalt tilhørsforhold, men et statsligt: man var borger i det danske monarki. Hvor vi i dag opfatter fædrelandskærlighed som betinget af sprog og kultur, havde 1700-tallets helstatspatriotisme en anden spændvidde. Det var en fællesskabsfølelse i befolkningen, der gik på tværs af nationale forskelle.

1700-tallets patriotisme og tidens kosmopolitiske ideal fremstod ikke som hinandens modsætninger, men var komplementære ideer. Patrioterne fremhævede menneskets universelle rettigheder, frihed, lighed og broderskab. De mente, at en stærkere statsmagt med udbyggede velfærdsinstitutioner var den måde, hvorpå man skulle sikre borgerne socialt og juridisk.

Blandt almuen var den statslige loyalitet dog først og fremmest knyttet til kongen som person. Under enevælden fremstilledes kongen ikke blot som en garanti for en retfærdigt ledet stat, men tillige som Pater Patriae, en omsorgsfuld landsfader, der hensynsfuldt tog vare på sine børns (undersåtters) tarv. Kongetroskaben kom til udtryk i utallige hyldestdigte på både dansk og tysk, og var markant da Christiansborg Slot brændte i 1794 og kongefamilien blev hjemløs. Høj og lav, børn og ældre indsendte penge og gav i breve udtryk for, at de var dybt rørte på kongefamiliens vegne. Vi har også flere vidnesbyrd om, at større statslige katastrofer, slaget på Reden i 1801 og Københavns bombardement i 1807, udløste spontane pengeindsamlinger fra Nordkap til Altona, såkaldte patriotiske bidrag. Ifølge brevene var gaverne udtryk for undersåtternes "varme Fædrelandskærlighed". Undersåtterne udtrykte deres dybtfølte harme og på trods af den geografiske afstand, synes befolkningen at have haft et levende engagement i statens anliggender. Udefrakommende

angreb virkede befordrende på følelsen af samhörighed og bandt landets befolkning sammen.

I modsætning til denne samfundsforståelse, måske som reaktion herpå, begyndte dele af det europæiske borgerskab samtidigt at betone, at menneskets kulturelle og sproglige tilhørsforhold havde afgørende betydning for individets identitet. Den tyske filosof J.G. Herder (1744-1803) udviklede en teori om, at hver kultur, hver nation har sin egenart. Vores personlighed og vores måde at tænke på bliver formet gennem det modersmål og den kultur vi er opvokset i. Herder mente, at hvert individ eksisterer inden for et nationalt fællesskab, og nationen giver mennesket en identitet. At betragte mennesket som en verdensborger opfattede han som en abstraktion, fordi man derved reducerer mennesket til et rationelt individ, der ikke har følelsesmæssig tilknytning til sin hjemegn, sit sprog og sin historie.

Herder udviklede begrebet "Volksthümlichkeit", der i den danske nationalromantik blev til det centrale begreb "folkelighed". I den nationale forståelsesramme var det blandt almindelige mennesker, blandt almuen, at man kunne finde nationens historie, mytologi, sange, traditioner og kulturelle rødder. Det var således folket, der udgjorde kernen i nationen; det var her man skulle finde det nationalt særegne, det autentiske danske, tyske eller svenske.

De tanker, der havde udgangspunkt i et historiefilosofisk værk, fik op igennem 1800-tallet udbredelse til den brede befolkning i Danmark gennem museer, højskoler, sangbøger og meget andet.

Den nationale ideologi hvilede på en opfattelse af,

Storbritanniens bombardement af København og tabet af flåden i 1807 var en ulykke for Danmark, men virkede også samlende på befolkningen i hele den dansk-tysk-norske helstat. Her ses en oversigt over nogle af de indsendte bidrag fra 1809, samt et brev fra indbyggerne i rigets sydligste by, Altona, der i 1808 indsamlede 21.000 rigsdaler "zum Bestern des Vaterlandes". De patriotiske gaver var ofte fulgt af rørende breve. F.eks. fra lille Mille på fem år, der indsendte alle sine lommepege, fem rigsdaler, efter hun havde hørt om den skrækkelige ulykke, der var overgået landet. (Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet)

at danskheden både kom til udtryk i den materielle kultur og i en særegen adfærd og tænkemåde; en nationalkarakter.

Samtidig blev det en udbredt opfattelse, at statens grænser skulle være i overensstemmelse med nationens grænser. Slesvig blev et stridspunkt mellem dansk og tysk, fordi hertugdømme både sprogligt og kulturelt var et blandingsområde. Det er et eksempel på, at skarpe nationale skel ikke er skabt fra naturens hånd. Uenigheden om Slesvig førte til 1. Slesvigske krig 1848-50 og 2. slesvigske krig i 1864.

Om end nazismen kompromitterede den egentlige nationalisme, fik den nationale ideologi mentalitetshistorisk karakter i Danmark op igennem 1900-tallet; det var et eksistentielt begreb, der havde betydning for danskernes selvopfattelse, vores sociale og statslige tilhørsforhold. Ideen om at modersmålet former individets psyke, at der fandtes en særegen dansk karakter, blev nærmest en selvfølgelighed.

Denne opfattelse blev fra 1980'erne i stigende grad udfordret; man begyndte at opfatte den nationale identitet som en konstruktion og nationens symboler, såsom flaget, folkedragterne og historiske monumenter, som et resultat af nationbuilding.

Vore dage er præget af to modsatrettede tendenser, dels øget globalisering og internationalisering, dels en opblomstring i ønsket om national selvstændighed, som man ser det blandt andet i Østeuropa. På længere sigt vil kærligheden til fædrelandet antagelig ikke forsvinde, men det vil givetvis få en anden historisk udformning end den nationale forståelse af begrebet. Behovet for fællesskab og identitet kan være både bredere og snævrere end de grænser, nationalstaten sætter.

Af Juliane Engelhardt

Kærlighed til dyr

- og passionerede dyrevenner

I 1929 sang Osvald Helmuth Poul Henningsens sang "Ølhunden glammer". I et af versene optrådte "Fru Agnes Schmitto, der beskytter den mindste moskito".

Fru Agnes Friis Schmitto var i første halvdel af 1900-tallet nærmest indbegrebet af dyrevenlighed - en person, der optrådte meget aktivt i den offentlige debat, når dyrenes vel var på spil. Hun var i nogle år omkring 1920 formand for Foreningen til Værn for værgeløse Dyr, og mellem 1924 og 1949 var hun formand for Dyreværneforeningen Svalen.

"Du fandt det frem, Du saa det, og Du lærte:
at Livets Ret hver Skabning er paa Jord.
Vor retfærdstrang og Sukket i vort Hjærte,
vort Krav, vort Haab, det alt - Du gav det Ord."

Således tolkede sekretæren i Foreningen til Værn for værgeløse Dyr, Christian Dethlefsen, i 1922 fru Schmittos rolle som talskvinde for de umælende dyr og de medlidende dyrevenner.

På Landsarkivet for Sjælland findes Dyreværneforeningen Svalens arkiv, der spænder over perioden fra foreningens start i 1897 til dens ophør som aktiv dyreværnsforening ved formanden Knud Johansens død i 1985. Her kan man følge en dyreværnsforenings kamp for at give dyrene bedre vilkår ligefra foreningens start, hvor det drejede sig om at bekæmpe brugen af fuglefjer i damehatter. Allerede i begyndelsen af århundredet foreslog Svalen at gøre Saltholm gjort til fuglereservat - en opfordring, der var næsten 90 år om at blive virkeliggjort. Med transportdyrenes forsvinden fra gaderne og kæledyrenes fremmarch i villaer og lejligheder blev kampen for bedre livsbetingelser for dyrene og ejernes ret til at holde husdyr i etageejendomme det væsentlige. Industrisamfundets tryk, der førte til den enorme vækst i antallet af dyr til fødevarerproduktion, gjorde at kampen mod indførelsen af produktionssystemer, der fx skabte begrebet burhøns (i foreningens sprog hed de KZ-høns!) på forhånd var en tabt sag.

Dette var bare den politiske kamp. Foreningen brugte megen tid på helt konkret at gå ud og redde dyr og sørge for at de kom under ordentlige forhold. I 1930 anskaffede Dyreværneforeningen Svalen Danmarks første dyreambulance, og fra midten af 1920'erne havde man et dyreinternat på

Fru Schmittos nytårskort til vennerne 1940. Fruen ses i sit hjem sammen med hund og papegøjer - formentlig er langt fra alle husets dyr kommet med på billedet. Malerierne har dyremotiver, og hvis vi skal tro vennerne, så lugter der af kogt fisk og cerutter. Med fruens egne ord: "En gemytlig kasjot!" (Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm)

Valby Fælled, hvor bortløbne dyr fra hele hovedstadsområdet kom hen. Kampen for at få lænkehunde sluppet fri af lænken var i hele foreningens levetid en betydningsfuld kamp, der imidlertid blot resulterede i regler for lænkernes mindstemål. På det helt personlige plan holdt fru Schmitto i sin lejlighed på Carit Etlarsvej på Frederiksberg det, som hun selv kaldte "en gemytlig kachot". Der var altid katte, fugle, hunde - og selv en tilskadekomne hare humpede ind imellem rundt i stuerne. Der lugtede altid af dyremad - så duften af den kogte fisk blandede sig med røgen fra fruens cerutter. Hendes hushjælp Alvilda travede byen rundt for at hente tilskadekomne fugle, når ambulancen var optaget af større sager, Og Alvilda fik efterhånden stor erfaring i at helbrede syge dyr. Da hun efter fru Schmittos død fik aftægt hos venlige mennesker, fortsatte hun sin barmhjertighedsgering - men, som hendes værtinde siden måtte sige, til ubodelig skade for den lune kælder, hvor hun havde indrettet sin sygestue. Selv Landsarkivet bidrog i 1952 med en måge, der havde brækket sin vinge..

En af de kampe, som Svalens medlemmer altid har ført, men som aldrig har været populær, er kampen for retten til at fodre vilde katte og duer. Kattemødre har altid været et forfulgt folkefærd, men Svalen var en forening, der i al stilfærdighed støttede maduddelingen til byens vilde dyr. Medlemmer, der i deres kærlighed til dyrene fyldte deres lejligheder med fx katte kunne også komme i myndighedernes søgelys - i et tilfælde blev en ældre dame, der boede i et kommunalt boligbyggeri i København truet med at blive sendt i De Gamles By, hvis hun ikke skaffede sig af med sine dyr. Retten til at holde dyr i etageejendomme var efter 2. verdenskrig en af de sager, som foreningen brugte mest tid og kræfter på. I 1949 anførte Ib Schønberg, der var bestyrelsesmedlem i Svalen, et "Hunde-optog", hvori ca. 20.000 mennesker med deres hunde deltog, til Københavns rådhus for at kræve retten til at holde husdyr i kommunale udlejningsejendomme. De fik den ikke, men borgmesteren tog dog imod en deputation fra optoget og modtog som tak herfor et eksemplar af bogen "Lassie vender hjem".

En anden kamp var kampen imod dyrplageri. Der kunne altid konstateres eksempler på vanrøgt, i visse tilfælde endog den yderste grusomhed, som når personer i fuldskab kørte en katekilling igennem en brødmaskine. Arbejdsheste, der arbejdede i tørvemoserne under og lige efter 2. verdenskrig, blev udsat for alt for voldsomme belastninger. Tilfælde af sodomi blev konstateret i kostalde over hele landet. Mangan politimester er blevet bestormet med anmeldelser om dyrplageri - og har ladet sagen falde af mangel på bevis. Myndighederne

har ikke altid været dyrevennernes bedste venner. Følelsen for andre væsener i nød var meget dyb. Et eksempel var fru Schmittos lange fejde med direktøren for Zoologisk Have i 1920. Resultatet: Det dengang meget eksotiske dyr angorakatten fik lov til at komme ud af sit alt for lille bur og spadse frit rundt i haven! Kampen imod indespærring af dyr var i hele Svalens levetid en betydningsfuld kamp, og ikke mindst de mange små dyreparker i forbindelse med lokale tivolier blev udsat for politianmeldelser, når medlemmerne følte, at dyrene vantrivedes. Kampen mod at dyr optrådte i cirkus eller menagerier var endnu mere intens - men her var den almindelige danskers underholdningsbehov og myndighedernes holdning sådan, at det sjældent lykkedes at bringe sagen til sejr. Og principperne kunne godt komme i konflikt med hinanden: Fra et konkursramt menageri blev der engang i 1920'erne frikøbt 2 bjørne, 1 sjakal, nogle ræve, 1 kongeørn og 1 ugle, og de blev placeret på dyreinternatet. Men rævene gravede sig ud og forsvandt, og da ingen ville tage sig af bjørnene (udover dyrehandlere, menagerier eller zoologiske haver, som foreningen bekæmpede), måtte de til sidst aflives og endte deres dage som bjørnebøffer på tallerkenerne på et større hovedstadshotel.

Den kærlighed til dyrene, som kan føles i brevene i Svalens arkiv, var stor og til tider altopslugende. Tilsvarende følte den modgang og forfølgelse, som dyrevennerne var udsat for, som et martyrium, og arbejdet som et kald, der ville give dem plads i en idealtilstand, hvor de på sand kristen vis fik deres løn for kærlighedsgerningerne og kampen. Christian Dethlefsen igen til fru Schmitto:

"Og det er sket, du skal det se ad Aare, at Blomst skal briste frem af Tornes Krans. Og er det, saa, hvad Skæbnen os tilmaalte, naar tegnes skal vort Himmeriges-Pas, at størst er det, som vi for andre taalte, da faar du ogsaa dér din Æresplads."

*Dyreværneforeningen Svalens arkiv er tilgængeligt for de sagers vedkommende, der er blevet skabt før 1921. Men man kan læse om foreningens virksomhed og om Alvilda og fru Schmitto i Karsten Gabrielsens bog *Virksom flyver jeg frem, der handler om Svalens historie fra 1897 til 1985*. Bogen er bygget på materialet i Svalens arkiv på Landsarkivet for Sjælland.*

KÆRLIGHED VED FØRSTE BLIK ?

ARKIVUNDERSØGELSE I ANLEDNING AF "ARKIVERNES DAG" DEN. 10. NOV. 2001

HISTORIEN OM, HVORDAN I MØDTE HINANDEN

Hvor mødte I hinanden ? fest, arbejde, skole, i byen, internet, andet?	
Hvor gamle var I?	☐ ☐
Hvor længe holdt forholdet?	
Blev I forlovede? Gav I hinanden særlige gaver? 	
Hvor længe var I kærester, inden I flyttede sammen?	
Blev I gift? Hvor? 	
Hvem friede, og hvordan?	
Hvor længe kendte I hinanden, inden I evt. fik børn?	
Skriv gerne om alt det, vi ikke har spurgt om Brug bare bagsiden..... 	
Har I noget, I gerne vil aflevere til Lokalhistorisk Arkiv - - billeder, kærestebreve mm.?	

Udfyldt af: mand erhverv

fødselsår

kvinde erhverv

fødselsår

Skemaet kan afleveres på Fredensborg eller Humlebæk Bibliotek

Forfattere og...

arkiver

Britta Bargfeldt

Bibliotekar og cand.phil. i historie. Hun har været leder af arkivet i Tønder siden 1994.

Lokalhistorisk Arkiv for Tønder Kommune råder over en omfattende samling arkivalier fra privatpersoner, og firmaer samt en meget stor billedsamling og diverse lokalaviser fra 1813 og frem.

Else Marie Kofod

Cand.mag., projektforsker på Dansk Folkemindesamling og beskæftiger sig med traditionsændringer og ritualiseringsprocesser i forbindelse med fester knyttet til livscyklussen.

Dansk Folkemindesamling indsamler, bevarer, forsker og formidler inden for områderne folkloristik og musiketnologi for at dokumentere dansk folkekultur.

Anette Eklund Hansen

Cand.mag., er arkivar på ABA. Hun forsker især i arbejdslivets, familiens og velfærdsstatens historie set i et kønsperspektiv.

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv har siden 1909 indsamlet arkivalier, bøger, billeder, plakater og andet audiovisuelt materiale fra arbejderbevægelsens organisationer, partier og medlemmer.

Birgit Flemming Larsen

Arkivsekretær på Det danske Udvandrerarkiv.

Det danske Udvandrerarkiv er hjemmehørende i Aalborg og har siden 1932 indsamlet materiale, der kan belyse danske udvandreres historie.

Leif Thingsrud

Cand.philol., er arkivar i Kommunearkivet/Byarkivet i Oslo.

Oslo Byarkiv opbevarer kommunalt arkivmateriale som skal bevares for eftertiden. Arkivet bevarer arkivmateriale fra virksomheder i Oslo kommune, fra tidligere Aker kommune og private virksomheder, institutioner og organisationer. Arkivet har en omfattende bogsamling med hovedvægt på Oslo-litteratur, byggetegninger og ca. 300 000 fotografier.

Poul Porskær Poulsen

Lic.phil., arkivar ved Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet. Publikationer inden for forskellige lokalhistoriske emner.

Vejle Byhistoriske Arkiv & Stadsarkivet dækker Vejle kommune, både med hensyn til det kommunale og det private materiale.

Steen Ousager

Arkivchef for Rigsarkivets Publikumsafdeling. Har bl.a. udgivet litteratur om tog og jernbaner samt "Tog og historie. Jernbanearkiverne og deres brug" i: Arkivernes Informationsserie, 1996.

Jernbanearkiver findes ved næsten alle enheder under Statens Arkiver, dvs. Rigsarkivet, landsarkiverne og Erhvervsarkivet.

Annette Østergaard Schultz

Annette Østergaard Schultz, Mag.art, arkivar og seniorforsker ved Landsarkivet for Nørrejylland.

Landsarkivet for Nørrejylland modtager arkivalier fra alle statslige institutioner i det nørrejyske område, dvs. fra Kongeåen til Skagen. Også kommunale institutioner kan aflevere til arkivet. På arkivet er Statens Arkivers Filmningscenter placeret. Filmningscenteret forestår mikrofilming og scanning af blandt andet kirkebøger og folketællinger.

Bente Jensen

Bente Jensen, cand.mag., er arkivar på Aalborg Stadsarkiv. Har foruden migrationshistorie forsket i turismens historie.

Aalborg Stadsarkiv modtager arkivalier fra Aalborg Kommune og opbevarer arkiver fra Nørresundby købstadskommune og landkommunerne i området fra før 1970 samt indsamler lokalhistoriske arkiver fra virksomheder, foreninger og personer. Arkivet har endvidere en meget stor fotosamling.

Elisabeth Reuterswärd

1:e arkivarie ved Landsarkivet i Lund. Disputerede på doktorafhandling i historia ved Lunds universitet i september 2001 med titlen: "Ett massmedium för folket. En studie i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-tallets samhälle".

Landsarkivet i Lund omfatter de gamle danske landskab Skåne, Halland og Blekinge. I landsarkivets samling findes en række arkiver med kilder, som belyser de tidligere danske landskabers overgang til Sverige. I landsarkivet opbevares regionale og lokale myndigheders arkiver fra det sydlige Sverige og desuden en stor mængde gods- og gårdarkiver samt forenings- og virksomhedsarkiver.

Juliane Engelhardt

Juliane Engelhardt er ph.d.-stipendiat på Rigsarkivet og arbejder med et projekt med titlen "Statens Arkiv og den danske monarki 1784-1814".

ff vo lok kontor

02.9

Rigsarkivet er beliggende i Statens Arkiver. Det er en del af Rigsarkivsystemet i Danmark.

Karsten Gabrielsen 4 278 440 0 3703749266

Karsten Gabrielsen, cand.phil., er arkivar og arkivformidler ved Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. Han har bl.a. skrevet om vikingetiden, om Københavns arkæologi og middelalderlige historie - og om dyreværnshistorie.

Landsarkivet for Sjælland modtager arkivalier fra kommunale arkiver og institutioner.

0703749266

